

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री तर्कराज भट्ट
फैसला

फौ.पु.नं. ०६४-CR-०२३७

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका अनुसन्धान अधिकृत

चेतनाथ घिमिरेको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार -----१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

सप्तरी जिल्ला, धरमपुर गा.वि.स.वार्ड नं.६ बस्ने जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता-----१

जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताको श्रीमती सप्तरी जिल्ला धरमपुर गा.वि.स.वार्ड

नं.६ बस्ने सरस्वती पुरी (गुप्ता)-----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

मुद्दा: गैर कानूनी सम्पत्ति आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको ।

विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०६४।२।२८ को फैसला उपर विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिम वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट यस अदालतमा पुनरावेदन दायर भै पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको ठहर यस प्रकार रहेको छ :-

आज निर्णय सुनाउन तारेख तोकिएको प्रस्तुत मुद्दामा पक्ष विपक्षका कानून व्यवसायीहरुले गर्नु भएको उपरोक्त बहस जिकीर मनन गरी पेश भएको लिखित बहसनोट र पुनरावेदन पत्र सहितको मिसिल कागजात अध्ययन गरी हेर्दा मूलतः देहायका प्रश्नहरुमा निर्णय दिनु पर्ने हुन आएको छ :-

१. प्रत्यर्थी/प्रतिवादीको श्रोत खुलेको र नखुलेको सम्पत्तिको अवस्था के कस्तो देखिन्छ, त्यस सम्बन्धमा विशेष अदालतले गरेको विश्लेषणमा कुनै त्रुटि विद्यमान रहेको छ वा छैन ?
२. प्रत्यर्थी/प्रतिवादीको श्रोत खुलेको र नखुलेको सम्पत्तिको विश्लेषणबाट गैरकानूनी रुपमा सम्पत्ति आर्जन गरी आफ्नो हैसियतसँग अमिल्दो र उच्चस्तरको जीवन यापन गरेको भन्ने स्थिति देखिन्छ वा देखिँदैन ?

३. पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकीर अनुसार विशेष अदालतको फैसला उल्टी भई प्रतिवादीलाई सजाय हुनु पर्ने अवस्था हो वा होईन ?

निर्णय निरोपणको लागि तय गरिएका उपरोक्त प्रश्नहरूको विषयवस्तुभिन्न प्रवेश गर्नु अघि प्रस्तुत मुद्दाको तथ्यगत अवस्थाको संक्षिप्त रूपमा सिंहावलोकन गर्नु प्रासंगिक हुने देखिन्छ । मूलतः प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता र निजको श्रीमती सरस्वती पुरी (गुप्ता) समेतको तालिका नं. ५ देखि ९ सम्म उल्लिखित कूल आर्जित सम्पत्ति रु.२,४३,३२,६६४।७८ मध्ये तालिका नं. ११ मा उल्लेख भए बमोजिम रु. ३५,२४,६१८।४० बराबरको सम्पत्तिको मात्र श्रोत खुलेको हुँदा श्रोत पूष्टि हुन नसकेको जम्मा रु.२,०८,०८,०४६।३८ बराबरको चल अचल सम्पत्ति गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरेको पूष्टि हुन आएको र सो सम्पत्ति निजले आफ्नो श्रीमती सरस्वती पुरी (गुप्ता) को नाममा समेत राखेकोले प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्तालाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा ७(१), दफा १५ र दफा १६ग. तथा हाल प्रचलित भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(१) को कसूरमा ऐजन दफा २०(२) बमोजिम रु.२,०८,०८,०४६।३८ विगो बमोजिम जरिवाना र हदैसम्म कैद सजाय गरी निजको गैरकानूनी रूपमा आर्जित तालिका नं.१२ मा उल्लिखित वैधानिक श्रोत नखुलेको चल अचल सम्पत्ति भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ४७ बमोजिम जफत गरी निज प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता प्रधानमन्त्रीको सल्लाहकार, प्रतिनिधि सभा सदस्य र मन्त्री समेत भएकोले साविक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १४क.र हाल प्रचलित भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २४ बमोजिम थप सजाय गरी पाउँ भन्ने समेत आरोपपत्र माग दावी रहेको देखिन्छ ।

उक्त दावीका सम्बन्धमा प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता समेतले गरेको बयानमा आरोपपत्रलाई अस्वीकार गर्दै संसद सदस्य, मन्त्री र विभिन्न सरकारी पदमा रहँदा प्राप्त गरेको तलब भत्ता र विदेश भ्रमणमा जाँदा प्राप्त गरेको दैनिक भ्रमणभत्ता, पैत्रिक सम्पत्तिबाट प्राप्त कृषि आय, जग्गा बिक्रीबाट प्राप्त आय, पोल्ट्री फर्म, आँप बगैचा, गाडि भाडा र गाडि बिक्री समेतबाट प्राप्त आयबाट सम्पत्ति आर्जन भएको र आयको तुलनामा आर्जित सम्पत्ति बढी

नभएको हुँदा गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरेको र आफ्नो हैसियतसँग अमिल्दो जीवनयापन गरेको छैन भन्ने समेत जिकीर लिएको पाइन्छ ।

उपरोक्त दावी र जिकीरका सम्बन्धमा विशेष अदालतबाट प्रत्यर्थी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता समेतका प्रतिवादीहरूसँग कूल मौजुद सम्पत्ति रु.१,१२,६३,३८०। बराबर रहेको देखिएको र त्यसमध्ये रु.१,०५,५७,२४१।- बराबरको सम्पत्तिको स्रोत पूष्ट भएको हुँदा रु.७,०६,१३९।- बराबरको सम्पत्तिसम्मको श्रोत पूष्ट नभएको भन्ने निश्कर्ष निकालेको देखिन्छ । साथै उक्त रकम प्रतिवादीको कूल सम्पत्तिको ७ प्रतिशत भन्दा कम रहेकोले निजको आर्थिक कारोवार, पारिवारिक पृष्ठभूमि, पैत्रिक सम्पत्तिको आधार समेतबाट उक्त अन्तर स्वाभाविक देखिन आई प्रतिवादीले अमिल्दो र अस्वाभाविक जीवनस्तर यापन गरेको देखिन नआई निज उपरको आरोप पुष्ट नभएकोले दावीको कसूर गरेको ठहर्ने भनी प्रतिवादीलाई आरोपबाट सफाई दिई फैसला भएको देखियो । अभियोग दावीमा उल्लेख भएको प्रतिवादीको कूल सम्पत्तिका सम्बन्धमा गरिएको विषयगत विश्लेषणबाट देहाय बमोजिमको भिन्नता भएको भन्ने ठहर निश्कर्षमा विशेष अदालत पुगेको देखिन्छ :-

सम्पत्तिको विवरण	आरोपपत्रको मूल्यांकन	अदालतको मूल्यांकन	फरक रकम
अचल सम्पत्ति			
जग्गा	२३,८८,८७५।-	३,४३,४५०।-	२०,४५,४२५।-
घर	५१,१३,६४७।-	२२,८०,४११।-	२८,३३,२३६।-
जम्मा	७५,०२,५२२।-	२६,२३,८६१।-	४८,७८,६६१।-
चल सम्पत्ति			
सवारी साधन	२४,६३,०१६।-	१८,००,०००।-	६,६३,०१६।-
फर्निचर	८,०१,१९१।-	४,००,५९५।-	४,००,५९६।-
विद्युतिय सामान	१,८२,०००।-	१,८२,०००।-	-
लगानी	६९,३१,६२४।-	-	६९,३१,६२४।-
बैंक मौज्दात	७,००,१७२।-	७,००,१७२।-	-
बैंकबाट निकालिएको	५५,५६,७५२।-	५३,६१,३६५।-	१,९५,३८७।-
जम्मा	१,६६,३४,७५५।-	८४,४४,१३२।-	८१,९०,६२३।-

<u>खर्च</u>			
पढाई खर्च	१,९५,३८७-	१,९५,३८७-	-
जम्मा	१,९५,३८७-	१,९५,३८७-	-
कूल जम्मा	२,४३,३२,६६४।-	१,१२,६३,३८०।-	१,३०,६९,२८४।-

त्यसै गरी विशेष अदालतबाट भएको फैसलामा जाँच अवधिमा प्रतिवादीको वैधानिक आयश्रोत देहाय बमोजिम रहेको निष्कर्ष निकालिएको देखिन्छ:-

पारिश्रमिक	रु. ४४,३८,०६२।-
विदेश भ्रमण	रु. ५,८९,८७६।-
जिप बिक्री	रु. ४,२५,०००।-
कार भाडा	रु. ७,६८,०००।-
कार बिक्री	रु. ८,३६,९८४।-
जग्गा भाडा	रु. ८३,१२५।
घर भाडा	रु. ४,२२,७००।-
जग्गा बिक्री	रु. २,७५,७६६।-
कृषि आय	रु. ९,४७,६२०।-
आँप खेती	रु. ७,३५,०००।-
बैंक ब्याज	रु. १०,३५,१०८।-

कूल रु. १,०५,५७,२४१।-

यसरी प्रतिवादीको कूल मौजुद सम्पत्ति रु. १,१२,६३,३८०। बराबर रहेको र त्यसमध्ये रु. १,०५,५७,२४१।- बराबरको सम्पत्तिको स्रोत पूष्टि भई रु. ७,०६,१३९।- बराबरको सम्पत्तिको स्रोत पूष्टि नभएको भन्ने विशेष अदालतको ठहर निष्कर्ष रहेको पाइन्छ।

विशेष अदालतबाट भएको फैसला उपर प्रतिवादी पक्षले पुनरावेदन गरेको नदेखिँदा उक्त विश्लेषण सहितको फैसलालाई स्वीकार नै गरेको मान्नु पर्ने हुन्छ। पुनरावेदक वादी नेपाल

सरकारको पुनरावेदन पत्रमा मूलतः सम्पत्तिको मूल्यांकनका सम्बन्धमा गलत आधार ग्रहण गरेको, प्रतिवादीको जिकीर भन्दा पनि बढी पारिश्रमिक र भ्रमणभत्ता कायम गरिएको, सगोलको पैत्रिक जग्गाबाट बचत नै हुन नसक्ने नगन्य कृषि आयलाई खर्च समेत नकटाई पूरै प्रतिवादीको एकलौटी आय कायम गरिएको, बँगैचाको आयको यथार्थपरक विश्लेषण नभएको, सप्तरी फत्तेपुरको घर निर्माणको श्रोत प्रतिवादीकै भनाइलाई कायम गरिएको, गाडि खरीदको श्रोत वा खर्चका सम्बन्धमा कुनै विश्लेषण नै नगरी बिक्रीबाट प्राप्त आयलाई मात्र मान्यता दिइएको, सप्तकोशी कोल्ड स्टोरेजमा गरेको लगानीलाई छुट दिएको, बैंकबाट निकालिएको अस्वाभाविक रकमको श्रोतका सम्बन्धमा विवेचना नभएको, आय र व्ययको अन्तर वा अनुपातका सम्बन्धमा वस्तुगत विश्लेषण नगरी गोलमटोल रुपमा पछिबाट प्राप्त हुने आयलाई अधि नै आर्जन गरेको सम्पत्तिको श्रोतका रुपमा मान्यता दिएको समेत कारणबाट विशेष अदालतको फैसला त्रुटीपूर्ण रहेको हुँदा बदर गरी अभियोगपत्र मागदावी बमोजिम सजाय गरी पाऊँ भन्ने समेत जिकीर लिएको पाईयो । साथै यस अदालतबाट प्रतिवादीको साथमा रहेको सम्पत्तिमध्ये रु.७,०६,१३९।- को श्रोत पूष्टि नभएको भन्ने सम्बन्धमा विशेष अदालतको फैसला फरक पर्न सक्ने देखिएको भन्ने समेत आधारमा प्रत्यर्थी भिकाउने आदेश भएको देखियो ।

उल्लिखित तथ्यगत र कानूनी पृष्ठभूमिका आधारमा निर्णय दिनु पर्ने हुन आएको उपरोक्त पहिलो प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा, आरोपपत्रको तालिका नं. १२ मा उल्लेख गरिएको सम्पत्तिको प्रतिवादीले श्रोत पूष्टि गर्न नसकेको हुँदा सोही सम्पत्ति गैरकानूनी रुपमा आर्जन गरी आरोपित कसूर गरेको भन्ने नै पुनरावेदक बादी पक्षको मुख्य अभियोग दावी रहेको छ । साथै **सम्पत्तिको मूल्यांकनका सम्बन्धमा** ग्रहण गरिएको आधार त्रुटिपूर्ण भएको भन्ने पनि जिकीर रहेको पाइन्छ । खास गरी सम्पत्ति प्राप्त गर्दाको समयको मूल्यलाई आधार मानी गरिएको विशेष अदालतको फैसला त्रुटिपूर्ण रहेको भन्ने पुनरावेदन जिकीर रहेको देखिन्छ । परन्तु उक्त विषयमा यस अदालतबाट यसअघि नै सिद्धान्त कायम भैसकेको अवस्था छ । यस्तै प्रकृतिको समान कानूनी प्रश्न उठाइएको पुनरावेदक/बादी नेपाल सरकार विरुद्ध चिरञ्जिवी वाग्ले समेत प्रतिवादी भएको गैरकानूनी सम्पत्ति आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको भन्ने मुद्दामा

अनुसन्धानको क्रममा गरिएको मूल्यांकनको आधारमा नभई लिखत मूल्य अर्थात सम्पत्ति आर्जन गर्दाको मूल्यको आधारमा नै विगो कायम गर्नु मनासिव हुने भनी (ने.का.प.२०६७, नि.नं.८५१९) सिद्धान्त कायम भएको देखिन्छ । त्यस्तै पुनरावेदक बादी नेपाल सरकार विरुद्ध रामाज्ञा चतुर्वेदी समेत प्रतिवादी भएको भ्रष्टाचार मुद्दामा उपरोक्त सिद्धान्तलाई अंगीकार गर्नुका साथै भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २० र ४७ को अन्तरसम्बन्ध प्रष्ट गर्दै भ्रष्टाचारजन्य कार्यबाट आर्जन गरेको गैरकानूनी सम्पत्तिको विगो कायम गर्ने र जफत गर्ने सम्बन्धमा ऐनले पृथक पृथक मापदण्ड अवलम्बन गरेको, गैरकानूनी रुपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिको विगो कायम गरी सजाय गर्ने तथा बढेबढाएको सम्पत्तिलाई आर्जन गरेको विगो कायम नगरी जफत मात्र गर्ने विधायिकाको मनशाय रहेको, बढेबढाएको सम्पत्तिको पनि विगो कायम गर्ने ऐनको उद्देश्य रहेको भए दफा २० बाट सो कुरालाई बाहेक गर्नु पर्ने र बढेबढाएको सम्पत्ति जफत हुने विषय दफा ४७ मा छुट्टै समावेश गर्नुपर्नाको कुनै विवेकसम्मत र मनासिव आधार नदेखिएकोले हालको मूल्यलाई आधार मानी विगो कायम गर्नुपर्ने भन्ने बादी पक्षको पुनरावेदन जिकीर आधारहीन भई लिखत मूल्य र तत्कालीन कारोवार मूल्यलाई आधारमानी विगो कायम गरेको विशेष अदालतको फैसला अन्यथा देखिएन भन्ने समेत व्याख्या (ने.का.प.२०६८ नि.नं.८६३०, पृष्ठ ९१७) भएको देखिएको छ । यसरी सम्पत्तिको मूल्यांकनका सम्बन्धमा यस अदालतबाट प्रतिपादन भएका उपरोक्त सिद्धान्तहरुबाट एक निश्चित न्यायिक दृष्टिकोण स्थापित भएको र तिनलाई अनुसरण गर्नु नपर्ने कुनै विवेकसम्मत कारण नदेखिएको हुँदा सम्पत्ति आर्जन गर्दाको लागत मूल्यका आधारमा सम्पत्तिको मूल्यांकन गरी विगो कायम गरेको विशेष अदालतको फैसला अन्यथा देखिन आएन ।

प्रतिवादीको जाँच अवधिको सम्पत्तिको मूल्यांकन हालको मूल्यबाट नभई सम्पत्ति आर्जन गर्दाको वास्तविक मूल्यबाट गरेको विशेष अदालतको आधार मनासिव देखिएको यस स्थितिमा अब विभिन्न शिर्षक अन्तर्गत विशेष अदालतले दिएको आय र सम्पत्तिको विश्लेषण कानूनसम्मत छ , छैन भन्ने विषयमा पृथक-पृथक विश्लेषण गर्नु पर्ने हुन आएको छ :-

पारिश्रमिक सुविधा:

अभियोगपत्र हेर्दा प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले प्रधानमन्त्रीको सल्लाहकार छँदा २०४८ असार देखि २०५० भाद्रसम्म रु.१,७५,०६८।८०, मिति २०५१।०५२ देखि २०५८।०५९ सम्मको पुरै अवधिमा सांसदको हैसियतले कूल रु.१३,०३,२७५। र कोशी टप्पु जग्गा समस्या समाधान आयोगको अध्यक्षको हैसियतले काम गरेको १ वर्ष ७ महिनाको रु. १,०२,७१०। समेत गरी जम्मा रु. १४,०५,९८५। प्राप्त गरेको भएपनि प्रतिवादीको सार्वजनिक र राजनैतिक हैसियत समेतका कारण सो रकम बचत हुन नसक्ने भन्ने उल्लेख गरेको देखिन्छ । तथापि स्टाण्डर्ड चार्टर्ड बैंकमा रहेको रु.२,०५,४१३।६८ लाई प्रतिवादीको पारिश्रमिक, सुविधा र विदेश भ्रमण समेतबाट प्राप्त भई बचत भएको रकमका रूपमा मानेको देखिन आउँछ ।

निज प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा गरेको बयान साथ पेश गरेको २०४८ आषाढ देखि २०५९ आश्विन सम्मको आम्दानी भनिएको चार पृष्ठको विवरणमा उल्लेख भएको विभिन्न शिर्षकमध्ये सि.नं.१ देखि ७ सम्म क्रमशः प्रधानमन्त्रीको सल्लाहकारको रूपमा रु. ३,९०,०००।, प्रतिनिधि सभा सदस्य छँदा रु.५,५२,६६२।-, परराष्ट्र तथा मानव अधिकार समितिको सभापति रहँदा रु.४,१९,५९४।, राज्यमन्त्री छँदा रु.४०,०००।, मन्त्री हुँदा रु. ५१,०००।, दोस्रो पटक मन्त्री हुँदा रु.१,५३,०००। र कोशी टप्पुको अध्यक्ष रहँदा रु. १,८२,७००। समेत कूल रु. १७,८८,९५६। प्राप्त गरेको भनी शिर्षकगत रूपमा स्पष्ट विवरण उल्लेख गरी जिकीर लिएको पाइन्छ । निज प्रतिवादीले विशेष अदालतमा गरेको बयानमा समेत पारिश्रमिक आयका श्रोतहरूका सम्बन्धमा अनुसन्धानको क्रममा जिकीर लिए अनुरूप नै शिर्षकगत रूपमा उल्लेख गरी जिकीर लिएको पाइएकोले तलव भत्ता बापत प्रतिवादीले कूल रु.१७,८८,९५६। मात्र प्राप्त गरेको भन्ने निजको भनाइबाटै स्वीकार भएको देखिन आयो । तर विशेष अदालतले प्रतिवादीले विभिन्न पद र हैसियतमा पारिश्रमिक र सुविधा बापत कूल रु.४४,३८,०६२। प्राप्त गरेको देखिएको भनी सो रकमलाई निजको आयमा जोडेको देखिएकोले प्रतिवादीको प्रतिउत्तरपत्र सरहको बयान जिकीर भन्दा पनि बढी आय प्रदान गरेको देखियो ।

विशेष अदालतबाट प्रतिवादीको बयान जिकीर भन्दा बाहिर गई के कसरी बढी आय दिइएको रहेछ, भनी आय दिइएका शिर्षकहरूका सम्बन्धमा विषयगत रूपमा मिसिल संलग्न

कागज प्रमाणहरु अवलोकन गरी हेर्दा, मन्त्रिपरिषद् सचिवालयको मिति २०५१।८।२५ को पत्रानुसारको रु.१,७५,०८६।८० पुरै रकमलाई पारिश्रमिक आयमा समावेश गरेको देखिन्छ । मिसिल संलग्न उक्त पत्र हेर्दा जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले प्रधानमन्त्रीको सल्लाहकार छुँदा मिति २०४८।३।६ देखि २०५० साल भाद्रसम्म पारिश्रमिक, टेलिफोन र घरभाडा वापत जम्मा रु.१,७५,०८६।८० भुक्तानी लिएको भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ । साथै सो बाहेक निजले कुनै सुविधा नलिएको र २०५० साल आश्विनदेखि प्रधानमन्त्रीको कार्यालय छुट्टै स्थापना भएकोले यस सचिवालयमा अन्य लगत नदेखिएको भन्ने उल्लेख गरेको देखिन्छ । उक्त पत्रमा उल्लेख भए बमोजिम नै प्रतिवादीले २०५० साल असोजदेखि २०५१ साल भदौसम्म सल्लाहकारको रुपमा बुझेको रकमका सम्बन्धमा मिसिल संलग्न प्रधानमन्त्रीको कार्यालयको मिति २०५१।८।२५ को पत्रबाट विवरण पठाइएको देखिन्छ । उक्त पत्रमा पनि प्रतिवादीले पारिश्रमिकका अतिरिक्त अन्य सुविधा वापत मासिक रुपमा भुक्तानी लिएको रकमका बारेमा उल्लेख गरिएको देखिए तापनि विशेष अदालतले सो पत्र बमोजिमको रकमका सम्बन्धमा कुनै विश्लेषण गरेको देखिएन । प्रतिवादीले प्रधानमन्त्रीको सल्लाहकारको रुपमा २०४८ सालदेखि २०५१ सालसम्मको आय रु.३,९०,०००। प्राप्त भएको भनी बयान जिकीर लिएको हुँदा मिसिल संलग्न पत्रबाट समर्थित भएको उक्त रकम समावेश नहुनु पर्ने कुनै कारण देखिँदैन । तर विशेष अदालतले कायम गरेको पारिश्रमिक आय प्रतिवादीले सो शिर्षकबाट प्राप्त गरेको भनी बयानमा जिकीर लिएको समग्र आयको दोब्बरभन्दा बढी भएकोले उक्त पत्र बमोजिमको रकम समावेश गर्दा पनि कूल पारिश्रमिक आयमा परिवर्तन आउने स्थिति छैन ।

त्यसै गरी संसद सचिवालयको मिति २०५१।८।१८ को पत्र साथ संलग्न विवरण अनुसार प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले सांसद र सभापतिको हैसियतले रु.१३,०३,२७५। प्राप्त गरेको भनी उल्लेख भएको र सो सम्पूर्ण रकमलाई विशेष अदालतले प्रतिवादीको आयमा जोडेको देखिन्छ । अनुसन्धान मिसिल साथ संलग्न संसद सचिवालयको उक्त मितिको पत्र हेर्दा सो पत्रसाथ संलग्न विवरण अनुसार सांसद र सभापतिको हैसियतले रु.१३,०३,२७५। पारिश्रमिक र सुविधा वापत बुझी लिएको रेकर्डबाट देखिएको भन्ने उल्लेख भएको भए तापनि सो पत्र साथ

संलग्न रकम बुझि लिएको विभिन्न शिर्षकहरूको विषयगत विवरण हेर्दा पिए सहितको तलव, पत्र पत्रिका, धारा विजुली, टेलिफोन, दर्शै खर्च, कार्यालय सम्बन्धी खर्च, भाडा, परिवहन, अधिवेशन आतेजाते, निर्वाचन क्षेत्र भ्रमण, घर सफाई लगायतका खर्चहरू समावेश भएको देखिन्छ । सम्बन्धित प्रयोजनमा तत्काल खर्च भै जाने र प्रतिवादीको आयमा समावेश हुनै नसक्ने निजी सचिवको तलव समेतका सम्पूर्ण रकम सो पत्रमा समावेश भएकोमा विशेष अदालतले उक्त सबै रकमलाई प्रतिवादीको आयको रूपमा मान्यता दिएको पाइयो । प्रत्यर्थी प्रतिवादी स्वयंले सो शिर्षकबाट जम्मा रु.९,७२,२५६। मात्र प्राप्त गरेको भनी बयानमा जिकीर लिएको र सम्बन्धित निकायबाट प्राप्त पत्रमा उल्लेख भएको विवरणलाई आधार मानी तत्काल खर्च भई जाने रकम कटाउँदा जिकीर बमोजिमको आय पाउने विषय समेत विचारणीय देखिएकोमा प्रतिवादीको जिकीर भन्दा बाहिर गई अदालतले नै पक्षको स्थान ग्रहण गरी पत्रमा उल्लिखित पुरै रु.१३,०३,२७५। रकमलाई प्रतिवादीको आयमा समावेश गरेको फैसला त्रुटिपूर्ण देखियो । त्यसैले सो शिर्षकबाट प्रतिवादीलाई निजको बयान जिकीरमा स्वीकार भएको रु.९,७२,२५६। भन्दा बढी आय प्रदान गर्न मिल्दैन ।

यसका साथै अर्थ मन्त्रालयको मिति २०५९।८।२४ को पत्र साथ संलग्न विवरण अनुसार मन्त्री पदमा बहाल रहँदा पारिश्रमिक र अन्य सुविधा वापत रु.१४,७०,९७५।०९ बुझेको देखिएको भनी सो सम्पूर्ण रकमलाई विशेष अदालतले प्रतिवादीको पारिश्रमिक आयमा समावेश गरेको पाइयो । मिसिल संलग्न उक्त पत्र साथ संलग्न जयप्रकाश प्रसाद गुप्तालाई २०५४ श्रावणदेखि २०५९।६।२४ सम्म भुक्तानी गरिएको जम्मा रकम विशेष अदालतले उल्लेख गरे बमोजिम देखिए तापनि उक्त विवरणमा निजको पारिश्रमिक अर्थात् तलव र भत्ताको रकम मात्र समावेश भएको नदेखिई तत्काल खर्च भै जाने धारा, विजुली, टेलिफोन, इन्धन, घरभाडा र मसलन्द खर्च लगायतका विविध शिर्षकको उल्लेख्य रकम समेत समावेश भएको देखिन्छ । त्यस्तो खूद खर्च भै जाने विविध शिर्षकको रकमलाई प्रतिवादीको आयमा समावेश गर्न मिल्ने कुनै कानून र विवेकसम्मत आधार देखिँदैन । त्यस्तै संसद सदस्य र सभापति रहेकै अवधिमा प्रतिवादी मन्त्री पदमा समेत आसिन रहेको हुँदा कतिपय सुविधाहरू दोहोरो रूपमा प्राप्त गरेको

समेत देखिन्छ । त्यसैले प्रतिवादी स्वयंले उक्त दोहोरो सुविधा र खर्च भै जाने रकमहरूलाई आयमा समावेश नगरी राज्यमन्त्री हुँदा रु. ४०,०००। पहिलो पटक मन्त्री हुँदा रु. ५१,०००। र दोस्रो पटक मन्त्री हुँदा रु. १,५३,०००। समेत मन्त्री हुँदा तलव र भत्ता वापत कूल रु. २,४४,०००। प्राप्त गरेको भनी वास्तविक आय प्राप्त गरेको रकमको मात्र बयानमा जिकिर लिएको पाइन्छ । तर प्रतिवादीको बयान जिकीर विपरीत अदालत स्वयंले पक्षको स्थान ग्रहण गरी सांसद र मन्त्री हुँदा लिएको दोहोरो सुविधा, धारा, टेलिफोन, विजुली र इन्धन समेतका भैपरी आउने र नियमित खर्चलाई समेत प्रतिवादीको वैध आयमा समावेश गरी जिकीर नै नभएको र खर्च भै जाने सम्पूर्ण रकमहरूलाई वचत हुने आयमा गणना गरेको मिलेको देखिएन । विभिन्न समयमा मन्त्री र राज्य मन्त्री पदमा रहँदा तलव र भत्ता वापत कूल रु. २,४४,०००। प्राप्त गरेको भनी प्रतिवादीले बयानमा जिकिर लिए बमोजिम नै सो शिर्षकबाट प्रतिवादीको आय कायम हुन्छ ।

यसका अतिरिक्त सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयको मिति २०५९।०।१७ को पत्र अनुसार रु. ४,२८,३९९।५६ र कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको मिति २०५९।०।१८ को पत्र अनुसार रु. ३,५०,३५२।४५ प्राप्त गरेको भनी सो रकमलाई विशेष अदालतले प्रतिवादीको पारिश्रमिक आयमा समावेश गरेको देखिन्छ । कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको मिति २०५९।०।१८ को पत्र मा उल्लेख भएको रकममध्ये रु. १,८२,९९१।४० हवाई भाडा वापत बुझेको भन्ने देखिन्छ । उक्त दुबै पत्र बमोजिमको रकम विभिन्न मितिमा विदेश भ्रमणको क्रममा दैनिक भत्ता वापत भुक्तानी लिएको भन्ने उल्लेख भएको र वैदेशिक भ्रमण वापत प्राप्त गरेको रकमका सम्बन्धमा विशेष अदालतबाट छुट्टै शिर्षकमा आय कायम गरेको देखिँदा सो एउटै शिर्षक अन्तर्गत प्राप्त भएको रकमलाई दोहोरो पर्ने गरी पारिश्रमिक आयमा समावेश गरेको फैसला मिसिल संलग्न कागजातहरूको प्रतिकूल, प्रत्यक्ष र गम्भीर त्रुटिपूर्ण देखियो । वैदेशिक भ्रमण वापत प्रतिवादीलाई छुट्टै शिर्षकबाट आय दिएको देखिँदा हवाई भाडा समेतका सोही सम्पूर्ण रकमलाई समावेश गरी उक्त पत्र बमोजिम रु. ७,७८,६७२।०१ पारिश्रमिक आय कायम गरेको गम्भीर त्रुटिपूर्ण देखियो ।

त्यस्तै भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालय, भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन कार्यालयको मिति २०६१।१२।१९ को पत्रानुसार रु.२,३१,१५६।२५ र गृह मन्त्रालयको पत्रानुसार रु.५०,०००। बुझि लिएको देखिएको भनी विशेष अदालतले उक्त रकमलाई पनि प्रतिवादीको पारिश्रमिक सुविधाको आय अन्तर्गत समावेश गरेको देखिन्छ । विशेष अदालतको फैसलामा उल्लेख गरिएको भवन निर्माण सम्भार डिभिजन कार्यालयको पत्र हेर्दा फर्निसिङ्ग सुविधा वापत रु.५०,०००। र घरभाडा सुविधा वापत रु.१,८१,१५६।२५ गरी प्रतिवादीले जम्मा रु.२,३१,१५६।२५ बुझेको भन्ने देखिन्छ । साथै गृह मन्त्रालयको मिति २०६२।२।११ को पत्र अनुसार रु. ५०,०००। फर्निसिङ्ग वापत नै बुझि लिएको देखिन्छ । मन्त्री छुँदा प्राप्त हुने मर्मत संभार तथा निर्माण सम्बन्धी खर्चलाई आफ्नो आयमा समावेश गरेको छैन भनी प्रतिवादी स्वयंले आफ्नो बयानमा प्रष्ट रूपमा उल्लेख गरेकोमा प्रतिवादीले नै आय नमानेको त्यस्तो रकमलाई समेत पारिश्रमिक आयमा समावेश गरेको विशेष अदालतको फैसला प्रतिवादीको बयान जिकीर विपरीत प्रत्यक्ष त्रुटिपूर्ण देखिएकोले सो रकम निजको आयमा समावेश हुन सक्दैन ।

यसका अतिरिक्त कोशी टप्पुको अध्यक्ष रहँदा रु.१,८२,७००। मात्र बुझेको भनी प्रतिवादीको बयानमा उल्लेख भएको देखिन्छ भने अभियोग पत्रमा सो शिर्षक अन्तर्गत १ वर्ष ७ महिनाको रु.१,०२,७१०। प्राप्त गरेको भन्ने उल्लेख छ । विशेष अदालतले उल्लेख गरेको मिति २०६३।१।१४ को पत्र र सो पत्र साथ संलग्न कागजातहरुबाट विशेष अदालतले ठहर गरे बमोजिम वा प्रतिवादीले बयानमा उल्लेख गरे बमोजिमको रकम बुझेको भन्ने खुल्न नआई उक्त समितिको अध्यक्षले पाउने पारिश्रमिक सुविधाका सम्बन्धमा मात्र उल्लेख भएको देखिन्छ । सो समितिको अध्यक्षको हैसियतले प्रतिवादीले कति रकम प्राप्त गरेको हो भन्ने पुनरावेदक बादी पक्षले ठोस आधार सहित खुलाउन नसकेको स्थितिमा प्रतिवादीले बयानमा उल्लेख गरे बमोजिम नै रु.१,८२,७००। निजले कोशी टप्पु वन्यजस्तु आरक्ष अन्तर्गतको जग्गा समस्या समाधान समिति अन्तर्गत कार्यरत रहँदा प्राप्त गरेको मान्नु पर्ने हुन आउँछ ।

प्रत्यर्थी प्रतिवादीले सगरमाथा टेक्निकल इन्स्टिच्यूटको मिति २०६३।१।२१ को पत्रानुसार पारिश्रमिक र बैठक भत्ता वापत रु.४,७७,०००। प्राप्त गरेको भनी सो रकमलाई पनि विशेष

अदालतले निजको पारिश्रमिक आयमा समावेश देखिन्छ । तर सगरमाथा टेक्निकल इन्स्टिच्यूटको सञ्चालकका हैसियतले आफूले यो यति रकम पारिश्रमिक र भत्ता वापत प्राप्त गरेको हुँदा आयमा समावेश हुनु पर्ने भनी प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा तथा विशेष अदालत समक्ष गरेको वयानमा समेत कुनै जिकीर लिन सकेको पाइदैन । स्वयं प्रतिवादीले जिकीर लिन नसकेको विषयमा कुनै निजी संस्था विशेषले पछिबाट लेखेको पत्रका भरमा त्यस्तो रकमलाई आयमा समावेश गर्न नमिल्ने हुँदा सो सम्बन्धमा भएको विशेष अदालतको विश्लेषण पनि त्रुटिपूर्ण देखियो ।

उपरोक्त विश्लेषणका आधारमा प्रतिवादीले प्रधानमन्त्रीको सल्लाहकार, सांसद र समितिको सभापति, मन्त्री एवं कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्ष अन्तर्गतको जग्गा समस्या समाधान समिति अन्तर्गत कार्यरत रहँदा निजको वयान अनुसार नै कूल रु.१७,८८,९५६। सम्म पारिश्रमिक र सुविधा वापत आय प्राप्त गरेको मान्नु पर्ने हुन आएकोले यस शिर्षकमा विशेष अदालतले त्रुटिपूर्ण ढंगबाट प्रदान गरेको रु.४४,३८,०६२। आय कायम रहन नसक्ने भई रु.१७,८८,९५६। मात्र आय कायम हुन्छ ।

बैदेशिक भ्रमण वापत प्राप्त भत्ता

विभिन्न सरकारी कार्यवश २२ पटक विदेश भ्रमणमा जाँदा कूल अमेरिकी डलर २०,९७०।- पाएकोमा सोमध्ये १२,५८२। बचत भएको र सोको नेपाली रुपैया रु. ६,६०,८०६।६४ हुने भनी विदेश भ्रमण वापत प्राप्त आयका सम्बन्धमा पनि प्रतिवादीले जिकीर लिएको देखिन्छ । विदेश भ्रमणबाट प्राप्त भएको आयका सम्बन्धमा अनुसन्धानका क्रममा भएको वयानलाई नै समर्थन गरी प्रतिवादीले विशेष अदालत समक्षको वयानमा समेत व्यहोरा लेखाएको पाइन्छ । विशेष अदालतले प्रतिवादीको जिकीरलाई नै मान्यता दिई जिकीर लिइएको रकम मध्ये ३० प्रतिशत रकम भ्रमण प्रयोजनमा खर्च भै जाने र बचत हुने ७० प्रतिशत को रु. ५,८९,८७६। हुने भनी विदेश भ्रमण वापतको आय कायम गरेको पाइयो । प्रथमतः रु. ६,६०,८०६।६४ को ७० प्रतिशत रु.४,६२,५६४।६५ मात्र हुने हुँदा विशेष अदालतको उक्त विश्लेषण प्रथम दृष्टिमा नै त्रुटिपूर्ण देखिन्छ । अर्को तर्फ प्रतिवादीले विदेश भ्रमण वापत आय प्राप्त गरेको श्रोतका

सम्बन्धमा मिसिल संलग्न कागजातहरु हेर्दा सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयको मिति २०५९।०।१७ को पत्र अनुसार जम्मा रु.४,२८,३९९।५६ दैनिक भ्रमण भत्ता वापत बुझि लिएको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ । त्यस्तै कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको मिति २०५९।०।१८ को पत्र अनुसार हवाई भाडा रु. १,८२,९९९।४० सहित जम्मा रु.३,५०,३५२।४५ भुक्तानी लिएको भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ । हवाई भाडाको रकम सोही प्रयोजनमा खर्च भै जाने हुँदा आयमा गणना गर्न नमिल्ने भएकोले सो पत्रमा उल्लेखित रु. ३,५०,३५२।४५ मध्ये रु. १,६७,४४९।०५ सम्म भ्रमण भत्ता वापतको आय मान्नु पर्ने देखिन्छ । साथै संसद सचिवालयको मिति २०५९।०।१८ को पत्र साथ संलग्न विवरणमा रु.६३,०३०। विदेश भ्रमण भत्ता वापत पाएको भन्ने उल्लेख भएको देखियो । सो बाहेक निजले विदेश भ्रमण वापत कुनै आय प्राप्त गरेको भन्ने ठोस आधार मिसिल संलग्न कागजातबाट देखिएको छैन । यसरी हेर्दा प्रतिवादीले वैदेशिक भ्रमण वापत हवाई भाडा बाहेक जम्मा रु.६,५८,७९०।६९ प्राप्त गरेको देखिन्छ । उक्त रकम प्रतिवादीले विदेश भ्रमणबाट पाएको बचत भएको भनी बयानमा लिएको जिकीरसँग मिल्दोजुल्दो नै देखिएकोले त्यसबाट ३० प्रतिशत खर्च कटाई बचत हुनसक्ने ७० प्रतिशतबाट हिसाव गर्दा रु.४,६९,९५३।४३ सम्म निजको वैदेशिक भ्रमण भत्ता वापतको वैध आय कायम हुन्छ ।

सप्तकोशी कोल्डस्टोर

अभियोग पत्र हेर्दा सप्तकोशी कोल्ड स्टोरेज कम्पनी प्रा.लि.मा प्रतिवादीको ९७.७८ प्रतिशत शेयर लगानी देखिएको र ऋण र स्वलागत पूँजिको अनुपात ७९:२९ हुने गरी स्थिर पूँजि तर्फ रु.१,९५,००,०००। र चालु पूँजि तर्फ १९,४२,०००। गरी कृषि विकास बैंकबाट कूल रु.२,१४,४२,०००। कर्जा स्वीकृत भएकोले स्वलागत पूँजि रु.८९,९२,०००। मध्ये प्रा. लि. अवस्थित जग्गा वापतको रु. ११,०३,०००। घटाई शेयर अनुपात अनुसार ६९,३९,६२४।२० हुनेमा पैत्रिक जग्गा विक्रीबाट प्राप्त रकम मध्ये रु.२,७५,७६५।६२ त्यसैमा लगानी गरेको हुन सक्ने भै बाँकी रु.६६,५५,८५८।५८को श्रोत नखुलेको भन्ने दावी लिएको देखिन्छ । प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा र अदालतमा गरेको बयान हेर्दा ऋण लिनको लागि तयार पारिएको परियोजना प्रस्ताव अनुमानित मात्र हो, ठेक्कामा नभई आफ्नै तर्फबाट काम लगाई निर्माण

गरिएकोले अनुमान गरिए बमोजिम खर्च भएन, त्यसै भएर स्वीकृत भएको सम्पूर्ण ऋण नलिई स्थिर पूँजि अन्तर्गत स्वीकृत रकम मात्र कर्जा लिएको छु । शुरुमा परियोजनाको लागि १४ कठ्ठा जग्गा समावेश गरिएकोमा पछिबाट २ विगाह थप गरिएको र कच्चा सामग्री आफ्नो तर्फबाट प्रयोग गरेको कारणबाट स्वलगानी घटेको हो, कृषि विकास बैंक र स्वयं अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मूल्यांकनबाट समेत प्रवाह भएको कर्जा रकम भित्रैबाट कोल्ड स्टोर निर्माण भै मेशिनरी खरिद भएको पुष्टि भै रहेको हुँदा स्वलागत अत्यन्त न्यून रहेकोले अभियोग दावी असत्य छ भन्ने समेत जिकीर लिएको पाइन्छ ।

विशेष अदालतबाट प्रतिवादीले लिएको उपरोक्त जिकीरलाई मान्यता दिँदै आयोग स्वयंको मूल्यांकनबाट जग्गा बाहेक सप्तकोशी कोल्ड स्टोरको निर्माण लागत रु.१,८८,८७,६८९। देखिएको र सोही कार्यको लागि कृषि विकास बैंकबाट लगानी गर्नु पर्ने रु.१,९५,००,०००। भित्रैबाट निर्माण भएको हुँदा प्रतिवादीको स्वलगानी नपरेको भन्ने ठहर निश्कर्ष निकालेको देखिन्छ ।

अधिकृत पूँजि ३ करोड र जारी पूँजि २ करोड रहने गरी मिति २०५७।३।२८ मा दर्ता भएको सप्तकोशी कोल्ड स्टोरेज प्रा.लि.का संस्थापक शेयरधनीमा प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता र उज्ज्वल प्रसाद शर्मा सापकोटा रहेको र रु.१०० दरका ३,००,०००। थान साधारण शेयरमध्ये १,८०,००० थान प्रतिवादी र ४,००० थान अर्का शेयरधनीले लिन कबूल गरेको देखिन्छ । त्यस हिसावले उक्त कम्पनीमा प्रतिवादीको शेयर लगानी ९७.७८ प्रतिशत रहेको भन्ने देखिन आउँछ । उक्त कोल्डस्टोर निर्माणका लागि कम्पनीको तर्फबाट तयार पारिएको परियोजना प्रस्तावमा ऋण र स्वलागत पूँजिको अनुपात ७१:२९ हुने गरी कृषि विकास बैंकबाट स्थिर पूँजि तर्फ रु.१,९५,००,०००। र चालू पूँजि तर्फ रु.१९,४२,०००। गरी कूल रु.२,१४,४२,०००। कर्जा स्वीकृत भएको देखिन आउँछ । स्वीकृत कर्जामा स्वलागत रु. ८१,९२,०००। हुनेमा प्रतिवादीको हिस्सा र निजको जग्गा वापतको लगानी घटाउँदा रु.६९,३१,६२४।२० हुने र पैत्रिक जग्गा विक्रीबाट आएको रु.२,७५,७६५।६२ समेत प्रतिवादीले

त्यसमा लगानी गरेको अनुमान गरी जम्मा रु. ६६,५५,८५८।५८ प्रतिवादीको स्वलागत परेको भन्ने आरोपपत्र माग दावी रहेको देखिन आउँछ ।

कृषि विकास बैंकबाट प्राप्त ऋण लगानी सम्बन्धी विवरण उल्लेख भएको मिति २०५९।९।१८ को पत्र हेर्दा परियोजनाको स्कीम अनुसार कूल लागत रु.२,७६,९६,०००। भई सो मध्ये स्वलागत रु. ८६,७७,०००। र बैंकबाट माग भएको कर्जा रु.२,१४,४६,०००। मध्ये स्थायी तर्फ रु. १,९५,००,०००। र सञ्चालन तर्फ रु.१९,४२,०००। स्वीकृत भई बैंकसँग माग भएको र स्वीकृत ऋण रकममध्ये स्थायी तर्फ रु.१,९५,००,०००। मात्र लगानी भएको र सञ्चालन तर्फको रु.१९,४२,०००। लिन बाँकी रहेको भन्ने देखिन्छ । त्यस्तै कोल्ड स्टोरेज भवनको मूल्यांकन रु. १,१३,०३,३०३। तथा मेशिनरीको रु. ६३,५०,०००। समेत कूल लागत रु. १,७६,५३,३०३। भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ ।

त्यस्तै अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट खटाइएका इन्जिनियर पुस्कर प्रसाद पोखरेल तथा कृषि विकास बैंकका तर्फबाट रहेका इ.मोहन के.सी. र यादवराज गिरी सहितको टोलीले मिति २०५९।९।२ मा आयोगमा दिएको प्रतिवेदनमा पनि कोल्ड स्टोरको निर्माण लागत निर्माण समयको मूल्यांकनमा रु.१,८७,४६,०३२। र हालको रु.१,८८,८७,६८९। रहेको भन्ने उल्लेख गरेको पाइन्छ ।

वस्तुतः परियोजना प्रस्तावमा उल्लिखित लागत अनुमानित नै हो । त्यसैले त्यस्तो प्रस्तावमा केही घटबढ हुनु अस्वाभाविक हुँदैन । तर स्वलगानीको कति पनि अंश लगानी नगरी परियोजना निर्माण गरेको भन्ने जिकीर तर्कसम्मत हुन सक्दैन । अर्कोतर्फ स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकनबाट मात्र परियोजनाको सम्पूर्ण लागत नदेखिन सक्दछ । परियोजना निर्माणको क्रममा हुन जाने प्रशासकीय र व्यवस्थापकीय खर्च तथा परियोजनाको सुरक्षणको लागि बीमा लगायतमा भएको खर्च परियोजनाको स्थीर सम्पत्तिमा देखिँदैन । उपरोक्त मूल्यांकनहरुमा पनि त्यस्तो खर्च समावेश गरिएको भन्ने देखिएको छैन । परियोजना प्रस्ताव, कम्पनीको संस्थापक सञ्चालकको हैसियतले लिन कबूल गरेको संस्थापक शेयर तथा कृषि विकास बैंकसँग ऋण संभौता गर्दा स्वीकार गरेको स्वलगानी वापतको कुनै पनि रकमको उपयोग नगरी शत्

प्रतिशत ऋण रकमबाट मात्र उक्त कोल्ड स्टोरको निर्माण भएको तथा कम्पनी सञ्चालन गरिएको भन्ने जिकीर विवेकसम्मत देखिँदैन । प्रचलित कम्पनी ऐन बमोजिम दर्ता भएको प्रा.लि.कम्पनीमा संस्थापक सञ्चालकको हैसियतले प्रवन्धपत्र एवं नियमावली अनुरूप लिन कबूल गरेको शेयर लगानी नगरेको तर त्यस्तो कम्पनीको चल अचल सम्पत्ति तथा दायित्व माथि सो अनुरूपको हैसियत भने कायम रही रहेको भन्ने प्रतिवादीको जिकीर स्वयंमा विरोधाभाषपूर्ण भई आधारहीन देखिन्छ । अर्को तर्फ परियोजनाको लागि ऋण लगानी गर्ने बैंकले ऋणिका तर्फबाट गर्ने भनिएको लगानी नगरी वा आधारभूत निर्माण कार्य सम्पन्न नभई वा कुनै दायित्व निर्वाह नगरी स्वीकृत सीमाको सम्पूर्ण कर्जा एकै पटक प्रवाह गर्ने अवस्था समेत हुँदैन । कृषि विकास बैंकबाट प्राप्त ऋण लगानी सम्बन्धी कागजात हेर्दा पनि एकै पटक स्थायी तर्फ स्वीकृत भएको कर्जा प्रवाह भएको नदेखिई पटक पटक कर्जा प्रवाह भएको देखिन आएको समेतबाट यो तथ्य पूष्ट हुन्छ । उक्त कोल्डस्टोरको निर्माण भएको अवधिमा नै प्रतिवादीले बैंक खाताको उल्लेख्य रकम निकालेको देखिँदा सो रकम त्यसमा लगानी गरेको हुन सक्ने संभावना पनि देखिन्छ । तर त्यस्तो संभावित कुरालाई आधार बनाई प्रतिवादीले नभनेको कुरा अदालत स्वयंले अनुमान गरी अनुमानित कसूरमा आधारित प्रस्तुत मुद्दामा ज्यादै कठोर दृष्टिकोण अबलम्बन गर्नु पनि न्यायोचित हुँदैन । त्यसैले उपरोक्त बमोजिम कृषि विकास बैंकबाट स्थिर पूँजि तर्फ लगानी भएको रु.१,९५,००,०००/- पूँजिभिन्नबाटै सो कोल्डस्टोरको निर्माण भई मेशिन औजार खरीद भएकोले स्वलगानी नपरेको भनी प्रतिवादीले लिएको जिकीरलाई मान्यता दिएको विशेष अदालतको फैसला अन्यथा गर्नु परेन ।

कृषि आय

सगोलको पैत्रिक जग्गाको कृषि आयमा सबै अशियारहरुको समान हक लाग्नेमा पुरै आय प्रतिवादीको कायम गरिएको त्रुटिपूर्ण छ भन्ने पुनरावेदन जिकीर रहेको देखिन्छ । त्यस्तै भूमि सम्बन्धी ऐनको प्रयोजनको लागि तोकिएको उब्जनीका आधारमा दररेट कामय गरिनु पर्दछ भन्ने पनि पुनरावेदनमा जिकीर लिइएको पाइन्छ । यद्यपि अभियोग पत्रको तालिका नं.३ समेतमा उल्लेख भएको जग्गाहरुबाट भूमिसम्बन्धी ऐन अनुरूप प्रतिवादीले के कति कृषि आय

प्राप्त गर्ने अवस्था थियो भन्ने सम्बन्धमा कुनै विश्लेषण सहितको दावी पेश नभई यस शिर्षकबाट निजले नगन्य आय पाएको भनी आरोपत्रमा आय दिइएको देखिँदैन । प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा र अदालतमा गरेको बयानमा सप्तरी र सुनसरी जिल्ला अन्तर्गतका विभिन्न ठाउँमा रहेका पैत्रिक खेतियोग्य जग्गाबाट करिव रु.३०,५२,८२८। कृषि आय प्राप्त गरेको भन्ने जिकीर लिएको देखिन्छ । विशेष अदालतले प्रतिवादीले कृषि आयबाट जम्मा रु.९,४७,६२०। प्राप्त गरेको निश्कर्षमा पुगेको देखिन्छ ।

खास गरी प्रत्यर्थी प्रतिवादीले कृषि आयको माग गर्दा सुनसरी नरसिंह (वसन्तपुर) गा.वि.स.को जम्मा ज.वि.१०-२-१६.५ जग्गाको २०४० सालदेखि २०५३ सालम्मको धानतर्फ रु.१०,६४,१८१। र गहुँतर्फ २०४० सालदेखि २०५२ सालसम्मको रु.४,७६,४१०। गरी सुनसरी तर्फको कूल कृषि आय रु.१५,४०,५९१।-माग गरेको देखिन्छ । त्यस्तै सप्तरी धरमपुर गा.वि.स.को सम्पूर्ण पैत्रिक ज.वि.१२-८-६ को २०४० सालदेखि २०५८ सालसम्मको धानतर्फ रु.७,७९,८७५।-र गहुँतर्फ सोही अवधिमा रु. ५,७६,७४२।- गरी कूल रु.१३,५६,६१७।-धरमपुर पिप्रा पूर्वको १ विगाह जग्गाको २०५५ सालदेखि २०५८ सालसम्मको धान र गहुँ गरी रु.१,२७,७७०। र निजकै नामको सप्तरी धरमपुरको १० कठ्ठा जग्गाको २०५७ सालदेखि २०५८ सालसम्मको धान र गहुँको गरी रु.२७,८५०।- समेत कूलजम्मा रु.३०,५२,८२८। कृषि आय माग गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीले सुनसरीको नरसिंह गा.वि.स.मा प्रति हेक्टर धान ३.६ मे.टन र गहुँ १.५ तथा सप्तरी धरमपुर ८ मा धान प्रति कठ्ठा ३ मन र गहुँ २ मन फल्ले भन्ने सम्बन्धित कृषि विकास कार्यालयका सिफारिसपत्र र प्रतिमनको वार्षिक विक्रीमूल्य कायम भएको विवरण समेत प्रमाणस्वरूप पेश गरेको देखिन्छ ।

प्रथमतः २०४० सालदेखिको कृषि आयको हिसाव गरी प्रतिवादीले कृषि आयको माग गरेको हुँदा जाँच अवधि अर्थात २०४८ आषाढ भन्दा अघिको कृषि आयको गणना हुन सक्ने भएन । सुनसरी तर्फका जग्गाको २०५२ सालसम्मको आय माग भएको देखिँदा २०४८ सालदेखि ०५२ सालसम्मको कृषि आय मात्र गणना हुनसक्ने देखिन्छ । त्यसमा पनि प्रतिवादीको सुनसरी तर्फको उक्त पैत्रिक जग्गाको किसिम सीम भन्ने देखिन्छ । जिल्ला कृषि विकास

कार्यालयबाट प्रतिवादीको सीम जग्गाको स्थलगत वस्तुस्थिति मूल्यांकन गरी उब्जनीको शिफारिस दिएको भन्ने देखिँदैन । उक्त जग्गा रहेको गा.वि.स.को प्रतिहेक्टर उत्पादनका सम्बन्धमा कृषि विकास कार्यालयले दिएको भनिएको जानकारीले सीम जग्गामा हुने उत्पादनलाई समेत जनाएको मानी अभियोग पत्रमा उल्लेख भए बमोजिम आय प्रदान गर्न मिल्दैन ।

त्यसै गरी सप्तरी धरमपुर तर्फको पैत्रिक ज.वि.१२-८-१३ जग्गाको २०४० सालदेखि २०५८ सालसम्मको धान र गहुँको कृषि आय माग गरेको देखिन्छ । तर जाँच अवधि २०४८ देखि २०५८ सालसम्मको आय मात्र गणना गर्न मिल्ने हुन्छ । उपरोक्त जग्गामध्ये कि.नं.६० को एउटै कित्तामा ज.वि. ११-१४-१८ क्षेत्रफल देखिई पर्ति जनिएको सो जग्गामा आँपको बँचैगा भएको भनी आँप तर्फको छुट्टै आय दावी गरिएको पाइन्छ । आँपको बगैँचा भएको भनी आँप तर्फ आय माग गरिएको पर्ति जग्गाको समेत धान र गहुँतर्फको दोहोरो कृषि आय माग गरेको देखिएकोले सो दिन मिल्ने स्थिति हुँदैन । त्यस बाहेक अन्य कित्ताहरुमा एक विगाहा भन्दा पनि कम क्षेत्रफल हुने देखिन्छ । त्यसमा पनि कि.नं.१४ को क्षे.फ.०-०-१-१६ जग्गामा घर रहेको भन्ने देखिन आएकोले कृषि आय पाउने अवस्था देखिँदैन । साथै प्रतिवादीका नाउँमा २०५६ सालमा खरीद भएको सप्तरी धरमपुरको कि.नं.१४ को ज.वि. ०-१०-१९ जग्गा पनि भीठ भन्ने देखिएकाले खासै कृषि उब्जनी हुने प्रकृतिको देखिँदैन । यस आधारमा प्रतिवादीले माग गरे अनुरूपको कृषि आय प्राप्त हुन सक्ने अवस्था नभएबाट विशेष अदालतले उपरोक्त सबै अवस्थाहरु दृष्टिगत गरी रु.९,४७,६२०। मात्र कृषि आय प्रदान गरेको पाइयो ।

कृषि आय कायम गर्ने सम्बन्धमा यस अदालतबाट पुनरावेदक प्रतिवादी रामाज्ञा चतुर्वेदी समेत विरुद्ध नेपाल सरकार वादी भएको सम्बत् २०६२ सालको फौ.पु.नं. ३६१७ समेतको गैरकानूनी रूपमा सम्पत्ति आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको भन्ने यस्तै प्रकृतिको मुद्दामा कृषि विकास कार्यालयको पत्रलाई भन्दा पनि भूमि सम्बन्धी ऐन बमोजिम कूत प्रयोजनका लागि तोकिएको उब्जनी र मूल्यांकनलाई मापदण्डका रूपमा ग्रहण गर्नु न्यायोचित हुने भन्दै प्रतिवादी आफैले कमाएको जग्गामा बर्षे वालीको हकमा कूत प्रयोजनका तोकिएको उब्जनीको दोब्बर,

सिचाई सुविधा भई दुई वाली लाग्ने जग्गामा हिउँदै वाली वापत वर्षे वालीको आधा र मोही लागेको जग्गामा भूमि सम्बन्धी ऐन बमोजिम जग्गाधनीले पाउन सक्ने भाग हिस्सालाई कृषि आयका रूपमा कायम गर्नु उचित र न्यायसम्मत हुने भन्ने सिद्धान्त (ने.का.प.२०६८, नि.नं. ८६३०, पृ.९१७) कायम भएको देखिन्छ । त्यसैले प्रस्तुत मुद्दामा कृषि उब्जनी वापत आय कायम गर्दा समेत सोही मापदण्ड अवलम्बन हुनु बाञ्छनीय हुन्छ ।

सो सिद्धान्त समेतको पृष्ठभूमिमा प्रतिवादीले माग गरेको कृषि आयका सम्बन्धमा विशेष अदालतबाट भएको विश्लेषण मनासिव छ, छैन भनी हेर्नुपर्ने हुन्छ । भूमिसुधार कार्यालय सप्तरीको मिति २०६३।१।९ को पत्रअनुसार विभिन्न सालको धानको मूल्य निर्धारण भएको विवरण प्रतिवादीले नै प्रमाणको रूपमा पेश गरेको देखिन्छ । सो विवरण हेर्दा प्रति मन २०४८ सालमा रु. १९२।- र २०५८ सालमा रु. ३२०।- उल्लेख भएको पाइन्छ । बीचको अवधिमा सोही न्यूनतम र अधिकतम दरभित्रै मूल्य कायम गरिएको देखिन आएको छ । प्रतिवादीको पैत्रिक जग्गाको किसिम सीम, पर्ति देखिएको हुँदा पर्ती जग्गाको कृषि आय कायम हुन नसक्ने र सीम जग्गाको प्रति विगाहा उत्पादनका सम्बन्धमा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा ३३(ग) बमोजिम नेपाल राजपत्रमा तोकिएको उब्जनी र कूतको उल्लिखित दर दृष्टिगत गर्दा विशेष अदालतले ठहर गरेको रु.९,४७,६२०। कृषि आय समेत अधिकतम् नै हुने देखिएको छ । तर पुनरावेदक बादी पक्षले विशेष अदालतले कायम गरेको कृषि आय यो यस आधारमा बढी भयो भनी प्रष्ट र यकीन साथ दावी लिन सकेको नदेखिएकोले त्यसलाई अन्यथा गर्न आवश्यक देखिएन ।

तथापि सगोलका पैत्रिक जग्गाहरुको आय विशेष अदालतले के कसरी दिएको हो भन्ने प्रश्न विचारणीय देखियो । प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा गरेको र विशेष अदालतसमक्ष गरेको वयान हेर्दा सगोलको पैत्रिक जग्गाबाट निजको भाग हिस्सामा पर्ने जतिमात्र कृषि आय माग गरेको देखिँदैन । प्रतिवादीले सुनसरी र सप्तरी दुबै जिल्लाका सम्पूर्ण पैत्रिक जग्गाहरुको क्षेत्रफल समेत उल्लेख गरी त्यसबाट वार्षिक रूपमा हुने पूरै उब्जनीको २०४० सालदेखिको कूल कृषि आय वापत रु.३०,५२,८२८। माग गरेको पाइन्छ । विशेष अदालतबाट पनि सगोलको

पैत्रिक जग्गाको कृषि आयबाट प्रतिवादीले पाउन सक्ने भाग हिस्साको आंकलन गरी कूल उब्जनी यति हुने भनी प्रतिवादीको भागमा पर्न आउने आय मात्र प्रदान गरेको भन्ने देखिँदैन । प्रतिवादीले माग गरेको कूल आयको अंकबाटै निजले आफ्नो भाग हिस्साको आयको मात्र जिकीर नलिएको अवस्था देखिन्छ, भने सगोलका अंशियारको अवस्था विचार गर्दा विशेष अदालतले ठहर गरेको कृषि आयको अंक प्रतिवादीको भागहिस्साको मात्र आय हुन संभव र व्यवहारिक देखिँदैन । त्यसैले अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म सगोलको पैत्रिक जग्गाबाट प्राप्त आयमा सगोलका सबै अंशियारको समान हक रहेको अनुमान गर्नु कानूनसम्मत हुने हुँदा पैत्रिक जग्गाको कृषि आयबाट प्रतिवादीले निजको हक हिस्सामा पर्ने जतिमात्र आय पाउने हुन्छ । अभियोगपत्रबाट प्रतिवादीका पिता, माता र दुई भाई समेतका पाँच अंशियार रहेको भन्ने देखिए तापनि पैत्रिक जग्गा विक्रीबाट प्राप्त भएको आयलाई बादी पक्षले नै अभियोग पेश गर्दा चारभागको एक भाग प्रतिवादीले पाउने भनी जग्गा विक्रीको आय दिएको पाइन्छ । विशेष अदालतले जग्गा विक्री तर्फ कायम गरेको आयको स्थिति हेर्दा अभियोगपत्रको सो आधारलाई मानेको पनि देखिन्छ । पैत्रिक जग्गा विक्रीका सम्बन्धमा बादी पक्षले अभियोगपत्रमा अबलम्बन गरेको तथा विशेष अदालत स्वयंले पनि मानेको आधार भन्दा बाहिर गई सोही प्रकृतिको पैत्रिक सम्पत्तिबाट प्राप्त कृषि आयका सम्बन्धमा भने पृथक आधार लिई पुरै कृषि आय अंशियारमध्येका एक प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताको मात्र कायम गरेबाट पैत्रिक सम्पत्तिको आय प्रदान गर्ने सम्बन्धमा प्रत्यक्षतः दुई प्रकारको मापदण्ड अबलम्बन हुन पुगेको देखिँदा त्रुटिपूर्ण देखियो ।

रीतपूर्वक छुट्टिभिन्न नभएको कारणले सगोलको सम्पूर्ण आय प्रतिवादीले पाउने हो की भन्नको लागि पनि स्वयं प्रतिवादी र निजका पिता तथा भाईहरुको अनुसन्धानको क्रममा तथा अदालतमा भएको वयान हेर्दा रीतपूर्वक वण्डा नभए पनि सबै दाजुभाईहरुले स्वतन्त्र रूपमा अलग अलग कारोबार र वरव्यवसाय गर्दै आएको र आआफ्ना नाममा जग्गा जमीन जोड्ने र घर समेत निर्माण गरेको भन्ने व्यहोरा उल्लेख गरेको पाइन्छ । प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताका भाईहरुले आफ्नो भागको पैत्रिक आयस्ता समेतबाट विभिन्न स्थानमा जग्गा खरीद

गरेको र घर बनाएको भन्ने निजहरुको बयानमा नै उल्लेख भएको देखिन्छ । अभियोग दावीमा समेत भाई र बुहारीहरुका नाममा खरीद भएका जग्गा र त्यसमा बनाएका घरलाई सगोलको सम्पत्तिमा समावेश गरेको देखिँदैन भने सम्पत्ति रहेका अंशियारहरुलाई प्रतिवादी बनाएको पनि देखिँदैन । प्रतिवादीले निजको र निजको श्रमतीका नाउँमा काठमाण्डौं, भक्तपुर र सप्तरीमा खरीद भएका जग्गा तथा निर्माण गरेको घर भाईहरुको समेत अंशहक लाग्ने सगोलको हो भनेको देखिँदैन भने सोही अवस्था निजका भाईहरुले प्राप्त गरेको सम्पत्तिका सम्बन्धमा देखिन आएको छ । त्यसैले पैत्रिक सम्पत्तिबाट प्राप्त हुने आयस्ता कुनै एक अंशियारले पुरै पाउने वा लिएको भन्ने नदेखिएको यस स्थितिमा अभियोगपत्रमा अबलम्बन गरिए अनुरूपको मापदण्ड बमोजिम गर्नु न्यायोचित हुन्छ ।

उपरोक्त विश्लेषणको आधारमा पैत्रिक जग्गाको कूल कृषि उब्जनीबाट चार भागको एक भागसम्म प्रत्यर्थी प्रतिवादीले आय पाउन सक्ने देखिएको हुँदा विशेष अदालतबाट कायम गरिएको सम्पूर्ण कृषि आय प्रतिवादीको ठहर गर्न नमिली सुनसरी तर्फको पैत्रिक जग्गाबाट प्राप्त रु.७,९२,०००। र सप्तरी स्थित पिप्रा पूर्वको जग्गाको रु १,२७,७७०। गरी पैत्रिक जग्गाबाट प्राप्त कूल कृषि आय रु.९,१९,७७०।- को चार भागको एक भाग अर्थात रु.२,२९,९४२।५० प्रतिवादीले संगोलको पैत्रिक कृषि उब्जनी वापत आय प्राप्त गर्ने देखियो । साथै प्रतिवादीको नाममा खरीद भएको सप्तरी धर्मपुरको कि.नं.१४ को ज.वि. ०-१०-१९ जग्गाको पूरै कृषि आय रु.२७,८५०।- निजले पाउने हुँदा पैत्रिक र निजीहकको जग्गाको गरी कूल रु.२,५७,७९२।५० सम्म प्रतिवादीको कृषि आय कायम हुन्छ ।

आँप बिक्रीको आयस्ता

आँप बिक्रीबाट प्राप्त भएको भनी प्रतिवादीले जिकीर लिएको पुरै रु.७,३५,०००।- लाई आय कायम गरेको विशेष अदालतको फैसला पनि त्रुटिपूर्ण रहेको भन्ने वादी पक्षको पुनरावेदन जिकीर देखिन्छ । यस सम्बन्धमा प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा गरेको बयान साथ पेश गरेको आम्दानी विवरणमा आँप बिक्रीबाट रु.७,३५,०००। आय पाएको भन्ने उल्लेख गरेको पाइन्छ । त्यस्तै अदालतमा भएको बयानमा सप्तरी धर्मपुर गा.वि.स. को आर्दश टोलमा रहेको

पैत्रिक बंगैचा र सोही गा.वि.स. वडा नं.८ मा रहेको पैत्रिक सम्पत्तिको ४ विगाहा बंगैचाको आँप विक्रीबाट २०४८ सालदेखि २०५९ साल सम्म रु. ७,३५,०००/- आय प्राप्त गरेको भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ । प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा नै लिएको सो जिकीरका सम्बन्धमा बादी पक्षबाट ठोस अनुसन्धान गरी अन्यथा प्रमाणित गर्न सकेको पनि पाइँदैन । उक्त वयान जिकीरको समर्थनमा प्रतिवादी पक्षबाट सप्तरी, धरमपुर गा.वि.स. वडा नं. १ को कि.नं. ५३८ र ६३९ को ०-७-६ जग्गामा ५ वटा आँपका रुख र सोही वडा नं. ८(ग) कि.नं. ६० को ज.वि. ११-१४-१८ मा २१४ वटा आँपका रुख भएको बुझिएको भन्ने सम्बन्धित गा.वि.स.को मिति २०५९/१२/६ को सिफारिश पत्र पेश गरेको देखिन आउँछ । कि.नं. ६० को जग्गाको श्रेस्तामा पर्ति जनिएको देखिँदा त्यस्तो जग्गामा आँप खेति रहेको अनुमान गर्नु स्वाभाविक नै हुने भई गा.वि.स.को उक्त पत्रबाट आँपको बंगैचाको अवस्थिति प्रमाणित भएको मान्नुपर्ने हुन्छ । प्रतिवादीले जिल्ला कृषि विकास कार्यालय सप्तरीबाट आँपको उत्पादन र दररेटका सम्बन्धमा दिएको जानकारी पत्र समेत प्रमाण स्वरुप पेश गरेको देखिन्छ । यसको विपरित वादी पक्षले सो जग्गामा आँपको बंगैचा नै थिएन भन्ने कुरा पुष्टि गर्न सकेको समेत नदेखिएबाट आँप विक्रीबाट भएको भनिएको आयस्तालाई पनि आयमा समावेश गरेको विशेष अदालतको फैसला अन्यथा देखिँदैन । तर संगोलको पैत्रिक जग्गामा आँप खेती रहेको भन्ने हुँदा माथि कृषि आयका सम्बन्धमा ग्रहण गरिएको आधार बमोजिम नै आँप तर्फको आय कायम हुनुपर्ने देखिएकोले सम्पूर्ण आँप विक्रीको आय प्रतिवादीले पाएको ठहर गरेको विशेष अदालतको फैसला नमिली चार भागको १ भाग अर्थात रु.१,८३,७५०/- सम्म आँप विक्री तर्फको आय कायम हुन्छ ।

जग्गा भाडा

इण्डियन रेल्वे कन्स्ट्रक्सनलाई जग्गा भाडामा दिई रु.७३,५००/- आय प्राप्त गरेको भनी प्रतिवादीले वयानमा जिकीर लिएकोमा प्रतिवादीको जिकीर भन्दा करीब १०,०००/- बढी अर्थात जग्गा भाडा वापत रु.८३,१२५/- आयलाई मान्यता दिएको विशेष अदालतको ठहर प्रारम्भिक रुपमा नै त्रुटिपूर्ण देखिन्छ । साथै भाडामा दिइएको भनिएको सो जग्गा प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताको निजी वा एकलौटी हकको हो भन्ने नदेखिई निजका पिता श्याम सुन्दर गुप्ताको

नाउँ दर्ताको भएको कारण भाडा सम्झौता समेत निजकै नाउँमा भएको देखिन्छ । यस स्थितिमा सगोलको पैत्रिक जग्गा भाडामा लगाई प्राप्त गरेको आय पनि अन्य पैत्रिक आय सरह चार भाग लाग्ने हुँदा रु.१८,३७५।-सम्म प्रतिवादीको आयमा समावेश हुन्छ ।

घरभाडा

प्रत्यर्थी प्रतिवादीले फत्तेपुरको पैत्रिक घरभाडा वापत २०४० साल साउनदेखि २०५७ साल फागुनसम्म रु.६,२७,६००। आय प्राप्त गरेको भन्ने जिकिर लिएको पाइन्छ । प्रतिवादीले भाडाको जिकिर लिएको गाउँको सो घर भाडामा लाग्ने अवस्था नभएको, लागेकै भएपनि जिकीर लिए बमोजिमको आय प्राप्त गर्न सक्ने अवस्था नभएको र प्राप्त हुने सानोतिनो रकम घरखर्च भै जाने हुँदा आयमा समावेश गर्न नमिल्ने भन्ने अभियोगपत्रमा उल्लेख भएको देखिएको छ । विशेष अदालतले जाँच अवधि अर्थात् २०४८ असारदेखि २०५७ फागुनसम्म रु.४,२२,७००।- घर भाडाबाट आय प्राप्त गरेको भनी सो पूरै रकमलाई प्रतिवादीको आयमा समावेश गरेको पाइन्छ । कञ्चनपुरको घरमा बसोबास रहेको भन्ने हुँदा सडकसँग जोडिएको फत्तेपुरको घर भाडामा लागेको भन्ने जिकीर अन्यथा देखिँदैन । घर भाडा वापत प्राप्त आयको आयकर तिरेको आदि प्रमाण प्रतिवादी पक्षबाट पेश हुन सकेको नदेखिए तापनि विनोद जैनलाई भाडामा दिएको सम्झौता पेश भएको देखिएको छ । यस स्थितिमा घरभाडा वापत कुनै आय नै प्राप्त नभएको निश्कर्षमा पुग्न नमिल्ने हुँदा रु.४,२२,७००।-आय कायम गरेकोसम्म विशेष अदालतको फैसाला अन्यथा देखिँदैन । तर प्रतिवादीका पिता श्याम सुन्दर गुप्ताका नाउँको सगोलको घरबाट प्राप्त आय पनि सगोलको नै हुने भई माथि अन्य पैत्रिक सम्पत्तिका सम्बन्धमा ग्रहण गरिएको आधार बमोजिम नै हुने हुँदा पुर्ण आयलाई समावेश गरेको मिलेको देखिएन । त्यसैले घर भाडा वापत प्राप्त भएको भनिएको रु.४,२२,७००।- बाट चार भागको एक भाग अर्थात् रु. १,०५,६७५।- प्रतिवादीको घर भाडा वापतको आय कायम हुन्छ ।

जग्गा बिक्री

सुनसरी तर्फको पैत्रिक जग्गा बिक्रीबाट प्राप्त कूल आयमध्ये प्रतिवादीलाई चारभागको एक भाग रु.२,७५,७६६।-आय प्राप्त भएको भन्ने कुरा अभियोगपत्रमा नै स्वीकार भई कुनै विवाद भएको नदेखिँदा विवाद नभएको सो विषयमा थप विश्लेषण गर्न आवश्यक देखिएन । प्रतिवादीले सप्तरी तर्फका पैत्रिक जग्गाबाट रु.१४,३९,५००। प्राप्त गरेको भनी बयानमा जिकीर लिएको र पेश भएका पारीत लिखतबाट जग्गाहरु बिक्री भएको देखिए तापनि सो पैत्रिक आयस्ताबाट

आरोपपत्रको तालिका नं.११ को क्रमसंख्या ५ मा उल्लिखित कञ्चनपुरको घर निर्माण भएको भन्ने विश्लेषण सहित विशेष अदालतले सो तर्फको छुट्टै आय प्रदान नगरेको फैसला अन्यथा देखिँदैन । त्यसमा पनि बादी पक्षको पुनरावेदनबाट सो तर्फ विचार गर्न मिल्ने देखिएन ।

कार भाडा

प्रतिवादीले सांसद सुविधा वापत लिएको वा अ ज ९६०२ नं. को निसान कार भाडामा लगाई रु.७,६८,०००/-आय प्राप्त गरेको भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ । सांसद सुविधा अन्तर्गत लिएको गाडी भाडामा लगाई आय प्राप्त गरेको भन्ने जिकीर कानूनसम्मत नभएकोले सो शिर्षकमा आय दिन नमिल्ने भन्ने अभियोग पत्रमा उल्लेख भएको पाइन्छ । विशेष अदालतले प्रतिवादीको जिकीर बमोजिम नै गाडी भाडा वापत रु. ७,६८,०००/- आय प्रदान गरेको देखिन आएको छ । तत्काल प्रतिनिधि सभाको सदस्य रहेका प्रतिवादी समेतका विशिष्ट व्यक्तिहरुलाई भन्सार महशुल छुट दिई, पाँच वर्ष सम्म हक हस्तान्तरण गर्न नपाउने शर्तमा २०५३ सालमा गाडी खरिदको सुविधा दिएको भन्ने कुरा प्रतिवादीको वयानमा नै उल्लेख भएको देखिन्छ । यसरी सार्वजनिक जिम्मेवारीको पदमा रहेका व्यक्तिहरुलाई राज्यले भन्सार छुटको सुविधा दिई खरिद भएको गाडी आफूले प्रयोग नगरी अन्यत्र भाडामा लगाई आय प्राप्त गरेको भन्ने प्रतिवादीको जिकीर प्रथम दृष्टिमा नै कानूनसम्मत देखिँदैन । साथै सार्वजनिक नैतिकताको दृष्टिकोणबाट समेत त्यस्तो जिकीरलाई उचित मान्न सकिँदैन । गैरकानूनी रूपमा सम्पत्ति आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको भन्ने यस प्रकृतिको मुद्दामा यो यस वैधानिक श्रोतबाट आय आर्जन गरेको हो भनी पूष्ट गर्ने दायित्व प्रतिवादी उपर रहन्छ । पाँच वर्षसम्म हक हस्तान्तरण गर्न नपाउने गरी सार्वजनिक पदीय हैसियतका कारण राज्यले विशिष्ट व्यक्तिलाई भन्सार छुट दिई प्रदान भएको सुविधा जे जुन प्रयोजनका लागि दिइएको हो सोही अनुरूप प्रयोग हुनु कानूनसम्मत र वाञ्छनीय हुन्छ । सार्वजनिक पदीय हैसियतलाई दिइएको सुविधाको गाडी ब्यापारीले जस्तो भाडामा लगाएर आय आर्जन गरेको भनी लिइएको दावीलाई कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने हुँदा आयको श्रोत नै कानून सम्मत नभएको आर्जनलाई मान्यता दिन मिल्दैन ।

गाडी विक्री

त्यस्तै सांसद सुविधा अन्तर्गतको उक्त गाडी अविनास पन्तलाई मिति २०५७१२१५ मा रु.१५,००,०००/- मा विक्री गरेकोले सो रकम आयमा समावेश हुनुपर्ने भन्ने प्रतिवादीको वयान जिकिर रहेको देखिन्छ । उक्त गाडी खरिद गर्दाको रु.६,६३,०१६। को श्रोत नै प्रतिवादीले पुष्टि गर्न नसकेकोले गाडि विक्रीबाट आएको भनिएको उक्त रकमलाई आयका रुपमा कायम गर्न नमिल्ने भन्ने वादी पक्षको आरोप माग दावी रहेको पाइन्छ । विशेष अदालतले उक्त गाडी खरिद गर्दा प्रतिवादीले गरेको भनेको लगानी रकम कटाई गाडि विक्रीबाट रु.८,३६,९८४।- प्राप्त गरेको भनी त्यसलाई आयमा समावेश गरेको देखिन्छ । सांसद सुविधा वापतको उपरोक्त गाडि मिति २०५३११।६ मा खरिद भएको र पाँच वर्षसम्म हक हस्तान्तरण गर्न नपाउने शर्तमा सो सुविधा प्राप्त भएको भन्ने तथ्यमा विवाद देखिँदैन । पाँच वर्षसम्म रितपूर्वक नामसारी गर्न नमिल्ने भएको कारणबाटै मिति २०५७१२।१५ को घरायसी कागजका आधारमा उक्त बा.अ.अ ९६०२ नं. को निशानकार अविनास पन्तलाई विक्री गरेको भन्ने प्रतिवादीको जिकीर रहेको छ । गाडि खरिद गर्ने भनिएका अविनास पन्तले अदालत समक्ष गरेको वकपत्रको स.ज.७ मा पनि मैले खरिद गर्दा सांसद सुविधामा प्राप्त गाडि विक्री गर्ने म्याद पुरा नभएकोले कागज गरी खरिद गरेको भनी र स.ज.८ मा ५ वर्ष अगावै नामसारी हुन नसक्ने भएकोले पछि नामसारी गर्ने गरी गाडी खरिद गरेको हो भन्ने व्यहोरा उल्लेख गरेको पाइन्छ । पाँच वर्षसम्म सांसद सुविधा वापतको गाडी विक्री हुन नसक्ने कुरा स्वयं प्रतिवादी र गाडी खरिद गर्ने भनिएका अविनास पन्तको वयान/वकपत्रमा स्वीकार भैरहेकोबाट सो कार्य कानूनसम्मत नहुने कुरा दुबै पक्षलाई मौकैमा थाहा भएको मान्नु पर्ने हुन्छ । त्यसमा पनि कानून बमोजिम रीतपूर्वक गाडी विक्री तथा नामसारी भएको नदेखिएको स्थितिमा जसको नाममा दर्ता रहेको छ, गाडिको स्वामित्व पनि उसैको भएको अनुमान गर्नु स्वाभाविक र कानूनसम्मत हुन्छ । पाँच वर्ष नपुगी कानून बमोजिम विक्री हुनै नसक्ने सांसद सुविधाको गाडी घरसारमा विक्री गरी आय प्राप्त गरेको भन्ने प्रतिवादीको जिकिर स्वयंमा गैरकानूनी देखियो । कानून बमोजिम विक्री भएको तथा नामसारी भएको प्रमाणको अभावमा घरसारको लिखत र वीमा तिरेको भन्ने जस्ता

असान्दर्भिक आधार ग्रहण गरी रु.८,३६,९८४।- गाडि बिक्रीको आय प्रदान गरेको विशेष अदालतको फैसला मिलेको देखिएन ।

जीप बिक्री

यसैगरी प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताको नाममा दर्ता रहेको स.१ च. १८९ नं. को जीप मिति २०५७।८।२० मा किशोर कुमार गुप्ताको नाममा नामसारी भएको र सवारी नामसारी गर्दा दिइने दरखास्तमा जीपको मूल्य रु.४,२५,०००। उल्लेख भएको देखिएको भनी उक्त रकमलाई विशेष अदालतले प्रतिवादीको आयमा समावेश गरेको देखिन्छ । जाँच अवधि भित्रै सो गाडि खरीद भएको आधार पुनरावेदक बादी पक्षबाट पेश हुन सकेको नदेखिँदा खरीदको स्रोत पूष्टि नभएको भन्न पनि मिलेन । त्यसैले जीप बिक्रीबाट प्राप्त आय वैध नै देखिएकोले आय प्रदान गरेको मनासिव देखियो ।

बैंकबाट भिकेको रकम

आरोपपत्रको तालिका नं. ७ को क्रम संख्या ४, ५ र ६ मा क्रमशः कृषि विकास बैंक रत्नपार्कबाट निकालेको रु.९,२२,३०६।९७, नेपाल बङ्गलादेश बैंकबाट भिकेको रु.३५,९०,०००। र बैंक अफ काठमाण्डौंबाट भिकेको रु. १०,४४,४४५। समेत बैंक खाताबाट प्रतिवादीले जम्मा रु. ५५,५६,७५२।- लुकाउने छिपाउने उद्देश्यले भिकेको भनी सो रकमलाई पनि विगोमा समावेश गर्नु पर्ने भन्ने आरोपपत्र माग दावी रहेको देखिन्छ । उक्त रकम के कसरी खर्च भएको हो भन्ने सम्बन्धमा प्रतिवादीले मौकामा तथा विशेष अदालतमा गरेको बयानमा ठोस जिकीर लिन नसकी आवश्यकता अनुरूप निकाली खर्च गरेको भन्ने उल्लेख गरेको पाइन्छ । विशेष अदालतबाट दावी गरिएको रकममध्ये रु. १,९५,३८७।- छोराको पढाई खर्चमा उपयोग भएको मानी रु.५३,६१,३६५।- रकमलाई प्रतिवादीले स्रोत पूष्टि गर्नु पर्ने सम्पत्तिको रुपमा राखेको देखिन्छ । श्रोतपूष्टि हुन नसकेको बैंक खाताबाट निकाली लुकाई छिपाई राखेको उक्त रकम अवैध ठहर हुनु पर्ने भन्ने बादी पक्षको पुनरावेदन जिकीर रहेको देखिन्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन परेको अवस्था नभए तापनि प्रतिवादी तर्फका विद्वान कानून व्यवसायीहरुले अनुसन्धान प्रारम्भ हुनु अगावै भिकी खर्च भएको हाल साथमा नरहेको उक्त रकम रामाज्ञा

चतुर्वेदीको मुद्दामा प्रतिपादित सिद्धान्त समेतका आधारमा प्रतिवादीको सम्पत्तिमा गणना गर्न मिल्दैन भन्ने बहस जिकीर लिएको अवस्था छ ।

यस परिप्रेक्ष्यमा पुनरावेदक प्रतिवादी रामाज्ञा चतुर्वेदी भएको गैरकानूनी आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको भन्ने मुद्दामा हाल साथमा नरहेको (non-possession) सम्पत्तिका सम्बन्धमा के कसरी व्याख्या भएको रहेछ भन्ने सन्दर्भलाई दृष्टिगत गर्नु पर्ने हुन आएको छ । उक्त मुद्दामा खास गरी भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(१) को कानूनी व्यवस्थाको व्याख्या गर्दै, सो दफाले राष्ट्रसेवकले पेश गरेको सम्पत्ति विवरण अमिल्दो तथा अस्वाभाविक देखिन आएको तथा मनासिब कारण बिना अमिल्दो तथा अस्वाभाविक उच्च जीवनस्तर यापन गरेको समेतलाई गैरकानूनी रूपमा सम्पत्ति आर्जन गरेको मानिने अनुमानित कसूर सम्बन्धी व्यवस्था गरेको, अस्वाभाविक तथा उच्च जीवनस्तर यापन गरेको भनी ऐनमा प्रयुक्त भएको उक्त वाक्यांशले कुनै राष्ट्रसेवकले प्राप्त गर्ने वैध आय स्रोतको तुलनामा अमिल्दो वा नसुहाउने तथा धान्न नसक्ने जीवनस्तर यापन गर्ने वा गरेको कुरालाई ईंगित गरेको संझनु पर्दछ । खास गरी कुनै पनि राष्ट्रसेवकसँग रहेको चल अचल सम्पत्ति, निजले शिक्षा स्वास्थ्य आदिमा गरेको लगानी, सार्वजनिक जवाफदेहीताको पदमा रहँदा गरेको आर्थिक कारोवार, विभिन्न प्रकृतिका खर्च, रहनशहन आदि तत्वहरुको समष्टिमानै उच्च जीवनशैलीको मापन गर्नु पर्ने हुन आउँछ । एकै पटक कसैको पनि जीवनस्तर उच्च हुने वा भएको भन्ने कुरा स्वाभाविक मान्न सकिदैन । विगतमा गरिएको विभिन्न प्रकृतिका स्रोत साधनको लगानी वा खर्चको परिणामस्वरूप नै उच्च जीवनस्तर हासिल हुने कुरा अनुमान गर्नु स्वाभाविक हुन्छ । त्यसैले उच्च जीवन यापन गर्ने क्रममा विगतमा अस्वाभाविक रूपमा खर्च गरिएको देखिन्छ भने हाल विद्यमान नरहेकै कारणबाट त्यस्तो खर्च वा लगानीको स्रोत प्रमाणित गर्नु पर्दैन भन्ने अर्थ गर्दा उच्च जीवन यापन गरेको कुरालाई गैरकानूनी आर्जनको आधारका रूपमा लिइएको ऐनको व्यवस्था नै निश्क्रिय बन्न जाने हुन्छ भन्दै हाल साथमा नरहेको (non-possession) भन्ने सम्मकै आधारमा विगतमा अस्तित्व प्रमाणित भई राष्ट्रसेवकको आयको तुलनामा अमिल्दो र अस्वाभाविक तथा निजको जीवनस्तर उच्च बनाउने स्रोतहरुको खोजी गर्न नमिल्ने भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन

जिकीर आधारहीन देखिन आउँछ भन्ने समेत सिद्धान्त कायम भएको (ने.का.प.२०६८, नि.नं.८६३०, पृ.९१७) देखिन्छ ।

वस्तुतः गैरकानूनी आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको भन्ने यस प्रकृतिको मुद्दामा सार्वजनिक पदमा रहेको जाँच अवधिको वैधानिक आयश्रोत र आर्जित सम्पत्ति एवं गरेका खर्चहरूको तुलना गरी वैध आमदानीको दायराभित्र सम्पत्ति आर्जन वा खर्च गरिएको देखिन्छ वा देखिँदैन भन्ने कुराको निश्कर्षमा पुग्ने गरिन्छ । जाँच अवधिमा प्राप्त गरेका वैध आयलाई त्यसरी प्राप्त गरिएको आय हालसम्म मौजुद रहेको कारणले मान्यता दिइएको होइन । जाँच अवधिमा वैध स्रोतबाट प्राप्त पारिश्रमिक लगायतका रकम नगदै मौजुद रहन सक्ने कुरा पनि होइन । विगतमा आय प्राप्त गरेको स्रोत पूष्ट भएको र त्यस्तो श्रोत वैध समेत भएको कारण मान्यता दिइएको हो । उक्त मान्यता विगतमा गरिएका र हालसम्म प्रमाणित भएका खर्च रकमका सम्बन्धमा पनि समान रूपमा लागू हुन नपर्ने कुनै विवेकसम्मत कारण छैन । जसरी आयश्रोतका सम्बन्धमा सरकारी कार्यालयले पठाएको तलवी विवरणका आधारमा आयको मान्यता प्राप्त हुन्छ त्यसरी नै व्ययका सम्बन्धमा आर्जित सम्पत्ति, शिक्षा, स्वास्थ्यमा भएको खर्च र बैंक स्टेटमेण्टबाट प्रमाणित भएको कारोबारको अंकलाई मान्यता प्रदान गर्नुपर्ने हुन्छ । वैधानिक आयको अनुपातमा नै सम्पत्ति आर्जन भएको र खर्च गरिएको प्रमाणित भएको अवस्थामा गैरकानूनी आर्जनको अनुमानमा लगाइएको आरोप स्वतः खण्डित हुन पुग्दछ । तर वैध श्रोतबाट हासिल हुन सक्ने आयको तुलनामा आर्जित सम्पत्ति उच्च र अमिल्दो देखिन्छ, जीवनयापन र रहनसहनमा गरिएको खर्च अस्वाभाविक देखिन्छ, आर्थिक कारोबार स्वाभाविक देखिँदैन भने सार्वजनिक पदको दुरुपयोग गरी गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरेको भन्ने अनुमान स्वतः पूष्ट हुन जान्छ । भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(१) मा निहित विधायिकी आशय वा भावना पनि यहि नै हो । त्यसैले जाँच अवधिमा अस्तित्वमा देखिएको सम्पत्ति वा कारोबारका सम्बन्धमा प्रश्न उठछ भने प्रतिवादीले त्यसको श्रोत पूष्ट गर्न सक्नु पर्ने हुन्छ । यस दृष्टिकोण समेतका आधारमा उपरोक्त सिद्धान्तसँग असहमत हुनु पर्ने कुनै कारण नभएकोले

प्रतिवादीले विगत जाँच अवधिभित्रै बैंकबाट निकालेको प्रमाणित भएको सो रकमको श्रोत खुलाउन नपर्ने भन्न मिल्दैन ।

त्यसमा पनि तत्कालीन मन्त्रिपरिषद्बाट सम्पत्ति जाँचबुझ उच्चस्तरीय न्यायिक आयोग गठन गर्ने निर्णय भै सकेपछि उक्त रकम निकालिएको भन्ने देखिएको र मन्त्रिपरिषद्बाट सो निर्णय हुँदा प्रतिवादी स्वयं बहालवाला मन्त्रीको पदमा आसिन रहेको भन्ने आरोप रहेकोमा प्रतिवादीले अदालत समक्ष गरेको वयानमा समेत सो आरोपलाई ठोस आधार सहित खण्डन गर्न सकेको नदेखिएको हुँदा गैरकानूनी आर्जन लुकाउने उद्देश्यबाटै सो रकम निकालेको निश्कर्षमा पुग्नु पर्ने हुन्छ ।

तसर्थ जाँच अवधिमा गरिएको आम्दानी तथा प्रमाणित भएको खर्चको हिसाव कितावबाट नै आय र आर्जनको सामाञ्जस्यता भए नभएको हेरिने र सो मापदण्ड आयश्रोतका सम्बन्धमा समेत समान रूपमा लागू हुने हुँदा अनुसन्धान प्रारम्भ हुनु अगावै भिकिएको भन्ने आधारमा मात्र जाँच अवधिमा बैंक खाताबाट निकालेको प्रमाणित भएको उक्त रु.५३,६९,३६५।- रकमको श्रोत प्रतिवादीले पुष्टि गर्न नपर्ने भनी छुट दिन नमिल्ने हुँदा सो रकमलाई प्रतिवादीको सम्पत्तिमा गणना गरेको विशेष अदालतको फैसला मनासिव देखिन्छ ।

बैंक खाताबाट प्राप्त व्याज

विशेष अदालतबाट प्रतिवादीले रकम निकालेको कृषि विकास बैंक रत्नपार्क स्थित निजको उपरोक्त खाता तथा नेपाल बंगलादेश बैंकको निजको श्रीमती सरस्वती पुरीको नाममा रहेको बैंक खाताबाट रु.१०,३५,१०८। व्याज प्राप्त भएको देखिएको भनी सोलाई प्रतिवादीको आयमा समावेश गरेको देखिन्छ । स्रोत नखुलेको बैंक खाताबाट निकाली लुकाएको भनिएको उक्त रकम तथा त्यसबाट प्राप्त भएको व्याज गैरकानूनी भएकोले आयमा समावेश गर्न नमिल्ने भन्ने बादी पक्षको पुनरावेदन जिकीर रहेको देखिन्छ ।

यस सम्बन्धमा प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा गरेको वयान तथा सो वयान साथ पेश गरेको ४ पृष्ठको आय विवरणमा बैंक व्याजबाट आय प्राप्त गरेको भन्ने कुराको कुनै जिकिर लिएको पाइँदैन । त्यस्तै अदालत समक्षको वयानमा समेत व्याजबाट आय प्राप्त भएको भन्ने

जिकिर लिन सकेको अवस्था देखिन आउँदैन । यसरी एकातर्फ बैंक ब्याजलाई आयमा समावेश गरिनु पर्ने भन्ने प्रतिवादीको जिकीर नै नभएको र अर्कोतर्फ ब्याज प्राप्त भएको भनिएको बैंकखाताको रकमको श्रोत नै प्रतिवादीले पूष्टि गर्न नसकेको स्थितिमा बैंकबाट निकाली लुकाए छिपाएको रकमबाट प्राप्त ब्याजलाई वैध श्रोतबाट प्राप्त आय मानी प्रतिवादीको आयमा समावेश गर्न मिल्ने देखिएन । त्यसैले बैंक ब्याज तर्फको आय कायम हुन सक्दैन ।

अन्य

सप्तरी जिल्लाको कञ्चनपुर र फत्तेपुरमा क्रमशः २०५० र २०५२ सालमा घर निर्माण गर्दा भएको खर्चको विश्लेषण नगरी प्रतिवादीकै जिकीरलाई मान्यता दिएको विशेष अदालतको फैसला त्रुटिपूर्ण रहेको भन्ने पनि पुनरावेदन जिकीर रहेको पाइन्छ । प्रतिवादीका पिता श्याम सुन्दर गुप्ता समेतका नामको घर अधि नै निर्माण भएको र अर्को घर सप्तरी तर्फका पैत्रिक सम्पत्ति विक्रीबाट प्राप्त आय समेतबाट सो घरहरु निर्माण गरेको भन्ने देखिँदा प्रतिवादीले सो घरहरुको श्रोत पूष्टि गर्नुपर्ने देखिएन । त्यस्तै प्रतिवादीले अदालतमा गरेको बयानमा सुन्दरी पोल्ट्री फर्मबाट प्राप्त आय र काठमाण्डौ सिनामंगल स्थित घर विक्री गर्न लिएको बैना रकमलाई पनि आयमा समावेश गर्नु पर्ने जिकीर लिएको देखिन्छ । सुन्दरी पोल्ट्रीफर्ममा प्रतिवादीको कानूनी संलग्नता पूष्टि हुन नआएको भनी विशेष अदालतबाटै आय प्रदान गरेको देखिँदैन । त्यस्तै आफैँ बस्दै आएको घर विक्रीको लागि बैना गरेको भनी लिएको जिकीरलाई पनि मान्यता दिएको देखिएन । प्रतिवादीले लिएका ती जिकीरहरु प्रमाणित नभएको भनी विशेष अदालतले नै आय प्रदान नगरेकोमा बादी पक्षको पुनरावेदनको रोहबाट उक्त विषयमा प्रवेश गरी थप विश्लेषण गर्न मिल्ने अवस्था नभएकोले अन्यथा भनिरहन परेन ।

प्रतिवादीको कूल आर्जित सम्पत्ति

उपरोक्त विश्लेषणका आधारमा प्रतिवादीको कूल मौजूद सम्पत्तिका सम्बन्धमा विशेष अदालतबाट गरिएको विश्लेषण अन्यथा देखिन नआए तापनि प्रतिवादीले सांसद सुविधा अन्तर्गत प्राप्त गरेको र हालसम्म रीतपूर्वक अन्य कसैका नाउँमा हक हस्तान्तरण भै नगएको निजको नाउँमा नै दर्ता रहेको निसान गाडि विक्री भएको मानी सो गाडिलाई प्रतिवादीको सम्पत्ति

कायम नगरेको हदसम्म मिलेको नदेखिँदा प्रतिवादीसँग अभियोग माग दावी बमोजिम नै रु.२४,६३,०१६।- बराबरको सवारी साधन रहेको देखियो । यसबाट प्रतिवादीको कूल सम्पत्तिका सम्बन्धमा विशेष अदालतको फैसलामा देहाय बमोजिमको भिन्नता आउने देखियो ।

सम्पत्तिको विवरण	आरोपपत्रको मूल्यांकन रु.	विशेष अदालतको मूल्यांकन रु.	यस अदालतबाट कायम भएको मूल्यांकन रु.
अचल सम्पत्ति			
जग्गा	२३,८८,८७५।-	३,४३,४५०।-	भिन्नता नआउने
घर	५१,१३,६४७।-	२२,८०,४११।-	भिन्नता नआउने
जम्मा	७५,०२,५२२।-	२६,२३,८६१।-	भिन्नता नआउने
चल सम्पत्ति			
सवारी साधन	२४,६३,०१६।-	१८,००,०००।-	२४,६३,०१६।-
फर्निचर	८,०१,१९१।-	४,००,५९५।-	भिन्नता नआउने
विद्युतिय सामान	१,८२,०००।-	१,८२,०००।-	भिन्नता नआउने
लगानी	६९,३१,६२४।-	मान्यता नदिएको	भिन्नता नआउने
बैंक मौज्दात	७,००,१७२।-	७,००,१७२।-	भिन्नता नआउने
बैंकबाट निकालिएको	५५,५६,७५२।-	५३,६१,३६५।-	भिन्नता नआउने
जम्मा	१,६६,३४,७५५।-	८४,४४,१३२।-	९१,०७,१४८।-
पढाई खर्च	१,९५,३८७।-	१,९५,३८७।-	भिन्नता नआउने
जम्मा	१,९५,३८७।-	१,९५,३८७।-	भिन्नता नआउने
कूल जम्मा	२,४३,३२,६६४।-	१,१२,६३,३८०।-	१,१२,६३,३८०।- +६,६३,०१६।- १,१९,२६,३९६।-

उपरोक्त विश्लेषणका आधारमा जाँच अवधिमा प्रतिवादीको कूल आर्जित सम्पत्ति रु.१,१९,२६,३९६।- बराबरको रहेको देखिन आयो ।

प्रतिवादीको वैधानिक आय स्रोत

त्यस्तै माथि प्रकरण प्रकरणमा गरिएको विश्लेषणका आधारमा प्रतिवादीको स्रोत पूष्टि भएको जाँच अवधिको वैधानिक आय स्रोत देहायका शिर्षकहरुमा देहाय बमोजिम कायम हुन आउने देखियो :-

आयस्रोतको विवरण	विशेष अदालत	यस अदालत
पारिश्रमिक	रु. ४४,३८,०६२।-	रु. १७,८८,९५६।
विदेश भ्रमण	रु. ५,८९,८७६।-	रु. ४,६१,१५३।४३
जिप बिक्री	रु. ४,२५,०००।-	फरक नपर्ने
कार भाडा	रु. ७,६८,०००।-	मान्यता दिन नमिल्ने
कार बिक्री	रु. ८,३६,९८४।-	मान्यता दिन नमिल्ने
जग्गा भाडा	रु. ८३,१२५।-(७३,५००)	रु. १८,३७५-
घरभाडा	रु. ४,२२,७००।-	रु. १,०५,६७५।-
जग्गा बिक्री	रु. २,७५,७६६।-	फरक नभएको
कृषि आय	रु. ९,४७,६२०।-	रु. २,५७,७९२।५० -
आँप खेती	रु. ७,३५,०००।-	रु. १,८३,७५०।-
बैंक ब्याज	रु. १०,३५,१०८।-	मान्यता दिन नमिल्ने
कूल	रु. १,०५,५७,२४१।-	रु. ३५,१६,४६७।९३

उपरोक्त विश्लेषणका आधारमा जाँच अवधिमा प्रतिवादीको कूल आर्जित सम्पत्ति एवं खर्च रु.१,१९,२६,३९६।-बराबर देखिन आएको छ । साथै रु.३५,१६,४६७।९३ बराबरको स्रोत पूष्ट भएको पाइएको छ । यसप्रकार प्रतिवादीको कूल आर्जित सम्पत्तिमा स्रोत पूष्ट भएको वैध आय घटाउँदा रु.८४,०९,९२८।०७ बराबरको चल अचल सम्पत्तिको स्रोत पुष्ट गर्न सकेको पाइएन ।

अब, दोस्रो प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा माथि पहिलो प्रश्नका सम्बन्धमा गरिएको विश्लेषणबाट प्रतिवादीको जाँच अवधिको कूल आर्जित सम्पत्ति एवं खर्च रु.१,१९,२६,३९६।- बराबर हुन आई त्यसमध्येबाट स्रोत पूष्ट हुन आएको रु.३५,१६,४६७।९३ बराबरको सम्पत्ति घटाउँदा जम्मा रु.८४,०९,९२८।०७ बराबरको सम्पत्तिको स्रोत पूष्ट गर्न सकेको देखिएन । स्रोत पूष्ट हुन नसकेको उपरोक्त सम्पत्ति स्रोत पूष्ट भएको सम्पत्तिको करीव दुई गुणा भन्दा बढी हुने देखिन्छ । उपरोक्त आधारबाट विशेष अदालतले रु.७,०६,१३९। अर्थात प्रतिवादीको कूल सम्पत्तिको सात प्रतिशत सम्पत्तिको मात्र स्रोत पूष्ट नभएको र सो अन्तरलाई अस्वाभाविक र अमिल्दो जीवनयापनको स्तर मान्न नमिल्ने भनी गैरकानूनी रुपमा सम्पत्ति आर्जन गरेको नदेखिएको भनी आरोप माग दावीबाट सफाई दिन अबलम्बन गरिएको निर्णयाधारमा मिसिल संलग्न तथ्य प्रमाणको मल्यांकनमा प्रत्यक्ष त्रुटि हुनुका साथै कानूनी दृष्टिकोणबाट समेत गम्भीर त्रुटिपूर्ण फैसला भएको देखियो ।

प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले सार्वजनिक पद ग्रहण गर्नु अघिदेखि नै निजले प्रकाशन र छापाखाना सम्बन्धी व्यवसाय गर्दै आएको हुँदा ती वरव्यवसाय समेतबाट उल्लेख्य आय प्राप्त भएको तथा २०४० सालदेखि पत्रिक जग्गाको कृषि आयस्ता र जग्गा बिक्रीबाट पनि ठूलै परिमाणमा आय प्राप्त गरेको हुँदा सोही वैधानिक आयस्रोतहरुबाट सम्पत्ति आर्जन गरिएको र बैंकमा रकम जम्मा भएको हो, सम्पूर्ण सम्पत्ति वैध आयस्रोतबाट प्राप्त गरेको हुँदा गैरकानूनी आर्जन गरेको तथा आयस्रोतको तुलनामा अमिल्दो र अस्वाभाविक उच्च शैलीको जीवनयापन गरेको छैन भन्ने समेत जिकीर लिएको देखिन्छ । सार्वजनिक पद धारण गर्नुअघि निजको नाममा खोलिएको कृषि विकास बैंक रत्नपार्कको बैंक खातामा २०४६ सालदेखि २०४८ सालसम्म कूल

रु.२२,०००। रकम मात्र जम्मा भएको देखिएको हुँदा पैत्रिक सम्पत्ति र वरव्यवसायबाट बयानमा उल्लेख गरे बमोजिम आय प्राप्त भएको भन्ने निजको जिकर विश्वासप्रद देखिन आउँदैन । सार्वजनिक पद धारण गर्नुअघि त्यति ठूलो परिमाणको रकम आर्जन भएको भए तत्समयमा नै खोलिएको बैंक खातामा सो रकम जम्मा हुनु स्वाभाविक हुनेमा सो समयमा घरसारमै राखेको र सार्वजनिक पद धारण गरेपछि मात्र सुरक्षाको कारणले बैंकमा जम्मा गरिएको भनी प्रतिवादीले लिएको जिकीर तर्कसम्मत हुन सक्दैन । अर्को तर्फ सोही बैंक खातामा सार्वजनिक पद धारण गरेपछि रु.३८,६९,८००। जम्मा भएको देखिएको छ । साथै प्रतिवादी तथा निजको श्रीमती सरस्वती पुरी (गुप्ता) का नाममा विभिन्न बैंकमा रहेका खाताहरुमा जाँच अवधिमा कूल रु.९०,९९,८००। रकम जम्मा भएको भनी अभियोगपत्रको तालिका नं. १० मा उल्लेख भएको व्यहोरालाई प्रतिवादीले अदालत समक्षको बयानमा अन्यथा हो भनी खण्डन गर्न सकेको पनि पाइदैन । उल्लिखित बैंक खाताको रकममध्ये अस्वाभाविक रूपमा निकालेको रु.५५,५६,७५२। रकमलाई मात्र अभियोगमा दावीको विषय बनाइएको देखिन्छ । सार्वजनिक पद धारण गर्नु अघि र पछिको प्रतिवादीको बैंकमा रकम जम्मा गर्ने, निकाल्ने समेतका कारोबारको अवस्था, स्थिति र प्रवृत्ति हेर्दा स्वाभाविकताको अंश ज्यादै न्यून पाइएको छ । साथै सार्वजनिक पद धारण गरेपछि निजले वैध स्रोतबाट प्राप्त गर्न सक्ने आयको तुलनामा पनि उक्त बैंक कारोबार अस्वाभाविक र अमिल्दो देखिन आएको छ । त्यसै गरी सार्वजनिक पद धारण गरेको छोटो अवधिमा नै निजले काठमाण्डौंमा जग्गा खरीद गरी पक्की घर बनाएको तथा श्रीमती सरस्वती पुरी (गुप्ता) तथा निजका नाउँमा सप्तरी तथा भक्तपुरमा जग्गा खरीद गरेको र दुई दुईवटा गाडि खरीद गरेको देखिएको छ । यी खर्च, आर्जित सम्पत्ति र कारोबार निजको सार्वजनिक पदबाट प्राप्त हुने सीमित आयसँग अमिल्दो र अस्वाभाविक देखिनुका साथै यसबाट उच्च र अमिल्दो जिवन यापन गरेको तथ्य पनि पूष्ट हुन्छ ।

प्रतिवादीले सार्वजनिक पदमा रहँदा वैध स्रोतबाट पाएको भनी जिकीर लिएको पारिश्रमिक सुविधा लगायतका कतिपय शिर्षकमा जिकीर अनुरूप आय प्राप्त गरेको नदेखाएता पनि समग्रमा निजले बयानमा जिकीर लिए बमोजिमको रकमलाई नै आयको मान्यता दिइएको

छ । त्यस्तै सगोलको पैत्रिक जग्गाको कृषि आय, पैत्रिक जग्गा विक्री, घरभाडा र जग्गा भाडा तथा आँप विक्री समेतबाट भएको भनिएका आयलाई पनि वैध आयश्रोतमा समावेश गरिएको छ । यी शिर्षकमध्येका कतिपय आय शिर्षक विचारणीय हुँदाहुँदै पनि ज्यादै कठोर दृष्टिकोण अवलम्बन नगरी मान्यता दिइएको हो । त्यस्तै प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता समेत संस्थापक संचालक भएको सप्कोशी कोल्डस्टोर प्रा.लि.मा कम्पनीको प्रबन्धपत्र, नियमावली, परियोजना प्रस्ताव तथा ऋण संभौता समेतबाट निजको स्वलगानी भएको हुनसक्ने भनी स्वाभाविक रूपमा अनुमान गर्न सकिने रकमलाई पनि वयान जिकीर अनुरूप नै लगानी नपरेको भनी छुट दिइएको छ । अर्को तर्फ घर जग्गा समेतका सम्पत्तिका सम्बन्धमा तत्कालीन लिखत र लागत मूल्यका आधारमा नै मूल्यांकन गरिएको छ । यसरी अनुमानित कसूरमा आधारित मुद्दाको प्रकृति भएको कारण धेरै विषयहरूमा ज्यादै कठोर दृष्टिकोण अवलम्बन नगरी प्रतिवादीको जिकीरलाई नै मान्यता दिई जाँच अवधिमा निजको पारिवारिक भरणपोषणमा हुनसक्ने नियमित प्रकृतिका खर्च र सार्वजनिक पदमा आसिन राजनैतिक व्यक्ति भएको कारण राजनीतिक परिचालन र सम्बन्ध कायम गर्न हुन सक्ने स्वाभाविक खर्च नकटाउँदा समेत प्रतिवादीको वैध आर्जन भन्दा दुई गुणा भन्दा पनि बढी अर्थात् रु. ८४,०९,९२८।०७ बराबरको चल अचल सम्पत्तिको स्रोत खुलाउन नसकेको हुँदा सो सम्पत्ति निजले गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरेको तथ्य स्वतः प्रमाणित हुन आएको देखियो ।

यस प्रकार माथि विभिन्न सन्दर्भमा गरिएको कानूनी एवं तथ्यगत विश्लेषणबाट प्रतिवादीको जाँच अवधिको आयस्रोत र सो समयमा आर्जन गरेको सम्पत्ति र खर्चहरू बीच तादात्म्यता देखिन नआई रु. ८४,०९,९२८।०७ बराबर सम्पत्तिको स्रोत पूष्टि गर्न नसकेको भन्ने निश्कर्षमा यो इजलास पुगेको हुँदा प्रत्यर्थी प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(१) बमोजिमको कसूर अपराध गरेको तथ्य शंकारहित तवरबाट पूष्टि हुन आएकोले आरोपित कसूर ठहर नगरी सफाई दिएको विशेष अदालतको फैसला मिलेको देखिएन ।

अब के कुन सम्पत्तिको स्रोत पूष्ट भएको र के कुन सम्पत्तिको स्रोत पूष्ट हुन नसकेको हो भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्नु पर्ने हुन आएको छ । खासगरी आरोपपत्रको तालिका नं. ११ मा उल्लेखित रु. ३५,२४,६९८।४० बराबरको चल अचल सम्पत्तिको स्रोत खुलेको र तालिका नं. १२ मा उल्लेख गरिएको रु.२,०८,०८,०४६।३८ बराबरको चल अचल सम्पत्तिको स्रोत नखुलेको भन्ने अभियोग दावी भएको पाइन्छ । यस प्रकार स्रोत खुलेको र नखुलेको गरी प्रतिवादीसँग कूल आर्जित सम्पत्ति रु.२,४३,३२,६६४।७८ बराबरको रहेकोमा स्रोत खुलेको रु. ३५,२४,६९८।४० कटाउँदा स्रोत खुल्ल नसकेको रु.२,०८,०८,०४६।३८ बराबरको चल अचल सम्पत्ति हुने भई सो सम्पत्ती निजले गैरकानूनी रुपमा आर्जन गरेको भनी विगो कायमका साथै जफत गरिनु पर्ने भन्ने माग दावी रहेको देखिन्छ । खास गरी अभियोग पत्रको तालिका नं.११ मा उल्लिखित सम्पत्तिको स्रोत खुलेको र तालिका नं. १२ मा उल्लिखित सम्पत्तिको स्रोत नखुलेको भन्ने दावी भए पनि सम्पत्तिका मूल्यांकनका सम्बन्धमा अभियोगपत्रमा लिइएको आधारमा भिन्नता आई स्रोत नखुलेको भनिएका कतिपय सम्पत्तिको स्रोत खुलेको र खुलेका भनिएका सम्पत्तिको स्रोत नखुल्ने अवस्था देखिएकोले सोही आधारबाट सम्पत्तिको वर्गीकरण गर्नुपर्ने हुन आएको छ ।

जफत प्रयोजनका लागि स्रोत खुलेका र स्रोत नखुलेका चल अचल सम्पत्तिका सम्बन्धमा यकिन हुनु वाञ्छनीय हुन्छ । आरोपपत्रको तालिका नं.१२ मा उल्लेख भएको प्रतिवादीले स्रोत पूष्ट गर्न नसकेको भनी दावी लिइएको सप्तकोशी कोल्डस्टोर प्रा.लि.मा गरेको भनिएको रु.६६,५५,८५८।३८ को स्वलगानी नपरेको भनी विशेष अदालतले छुट दिएकोलाई यस अदालतबाट पनि सदर कायमै राखिएको हुँदा सो विषयमा स्रोत खुलेको वा नखुलेको भनी विश्लेषण गर्नु पर्ने अवस्था देखिएन । सो बाहेक प्रतिवादीको नाममा रहेको का.जि.का.म.न.पा. वडा नं.९ कि.नं.२२५ को क्षे.फ.०-४-०-३, ऐ. कि.नं.४६३ को क्षे.फ.०-१-१-२ र ऐ. कि.नं.३७९ को क्षे.फ.०-१-२-० जग्गा र सो जग्गामा निर्मित घर, सप्तरी धर्मपुरको कि.नं.१४ को ज.वि. ०-१०-१९ जग्गा र निजको श्रीमती सरस्वती पुरी (गुप्ता) का नाममा सप्तरी जिल्ला धरमपुर गा.वि.स. वडा नं. ८(ग) अन्तर्गत खरीद गरिएका कि.नं.४९, ३५, ५२, ५३ र ५० को क्षे.फ.२-१-३ र भक्तपुर दुवाकोट गा.वि.स वडा नं.१(घ) कि.नं.१२०९ को क्षे.फ.०-४-० जग्गाको

लिखतमा उल्लिखित र वास्तविक लागत रु.२६,२३,८६१। को स्रोत पूष्ट भएको देखियो । त्यस्तै रु.४,००,५९५। का फर्निचर तथा रु.१,८२,०००। का विद्युतीय सामानको पनि स्रोत खुलेको पाइयो । साथै प्रतिवादीको छोराको पढाईमा खर्च भएको भनिएको रु.१,९५,३८७।को स्रोत पूष्ट हुने देखिन्छ । यसका अतिरिक्त प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताका नाउँको स्टाण्डर्ड चार्टर्ड बैंकको खाता नं.१८००९३७७७०१ मा रहेको नगद मौज्दात रु.२,०५,४९३६८ मध्ये रु.१,१४,६२५। को समेत श्रोत पूष्ट भएको पाइयो ।

उपरोक्त चल अचल सम्पत्ति बाहेक प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताका नाउँमा दर्ता भएको वा.३ च ७७३९ को ल्याण्ड रोभर जिपको रु.१८,००,०००। र वा.अ.त्र.९६०२ को सन्नी निसान कारको रु.६,६३,०१६। समेत गरी गाडि तर्फको विगो रु.२४,६३,०१६। को श्रोत खुलेको पाइएन । साथै प्रतिवादीमध्येको सरस्वती पुरी (गुप्ता) का नाउँको बैंक अफ काठमाण्डौंको खाता नं.४६०९ मा रहेको बैंक मौज्दात रु.४,५८,०५५।- र निजकै नामको नेपाल बंगलादेश बैंक लि.को खाता नं. ००८८२१ एस. मा रहेको नगद मौज्दात रु.३६,७०३५८ र प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताका नाउँको स्टाण्डर्ड चार्टर्ड बैंकको खाता नं. १८००९३७७७०१ मा रहेको नगद मौज्दात रु.२,०५,४९३६८ मध्ये रु.९०,७८८। को समेत श्रोत पूष्ट हुन सकेको देखिएन । यसका अतिरिक्त विभिन्न बैंक खाताबाट प्रतिवादीले निकाली लुकाई छिपाई राखेको भनिएको रु. ५५,५६,७५२। मध्ये छोराको पढाइमा खर्च भएको देखिएको रु.१,९५,३८७। बाहेक रु.५३,६१,३६५। को पनि स्रोत पूष्ट भएको पाइएन ।

अब, विशेष अदालतको फैसला मिलेको छ, छैन र प्रतिवादीलाई सजाय हुनु पर्ने हो होइन भन्ने निर्णय दिनु पर्ने हुन आएको अन्तिम प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्नु पर्ने हुन आएको छ । पहिलो र दोस्रो प्रश्नका सन्दर्भमा माथि प्रकरण प्रकरणमा सम्बद्ध कानूनी व्यवस्था, प्रतिपादित सिद्धान्त र तथ्य एवम् प्रमाणहरुका सम्बन्धमा गरिएको विश्लेषण समेतको आधार कारणबाट प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्तालाई सफाई दिएको विशेष अदालत काठमाण्डौंको मिति २०६४।२।२८ को फैसला नमिली त्रुटिपूर्ण देखिन आएकोले सो फैसला उल्टी भई निज प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले रु.८४,०९,९२८।०७ बराबरको चलअचल सम्पत्ति गैरकानूनी

रुपमा आर्जन गरी भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २० (१) बमोजिमको कसूर गरेको ठहर्छ । सो ठहर्नाले स्रोत पूष्टि हुन नसकेको उक्त चल अचल सम्पत्ति र सोबाट बढे बढाएको सम्पत्ति समेत भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(२) तथा दफा ४७ बमोजिम जफत भई दफा २०(२) अनुसार विगो बमोजिम रु.८४,०९,९२८।०७ जरिवाना र छ महिना कैद तथा प्रतिवादीले संसद सदस्य र मन्त्री जस्तो जिम्मेवारी पूर्ण पदमा रहेको अवस्थामा सो कसूर गरेको हुँदा दफा २४ बमोजिम थप एक वर्ष कैद समेत जम्मा एक वर्ष छ महिना (१।६) कैद भई विभिन्न बैंकबाट निकाली लुकाई छिपाई राखेको रकम रु.५३,६९,३६५। प्रतिवादीको स्रोत खुलेको अन्य सम्पत्ति समेतबाट भराउने ठहर्छ । अरुमा तपसिल बमोजिम गर्नु ।

तपसिल

माथि इन्साफ खण्डमा उल्लेख भएबमोजिम विशेष अदालतको फैसला उल्टी भई प्रत्यर्थी प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्तालाई. एक वर्ष छ महिना (१।६) कैद हुने ठहर भएकोले निजलाई ठहर भएको उक्त कैद सजायमा निज हिरासतमा बसको दिन कटाई बांकी कैदको लगत कसी कानून बमोजिम असूल गर्नु गराउनु भनी प्रस्तुत फैसलाको प्रतिलिपि सहित काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लगत दिनु १

विशेष अदालत काठमाडौंको फैसला उल्टी भई प्रत्यर्थी प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्तालाई रु.८४,०९,९२८।०७ जरिवाना हुने ठहर भएको हुँदा निजलाई लागेको उक्त जरिवानाको लगत कसी असूल उपर गरी सर्वसञ्चित कोषमा दाखिला गर्न जेथा जमानतको विवरण सहित काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लगत दिनु २

विशेष अदालतको फैसला उल्टी भै प्रत्यर्थी प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताले निज तथा निजको श्रीमती सरस्वती पुरी (गुप्ता) का नाउंका बैंक खाताबाट निकाली लुकाई छिपाई राखेको रु.५३,६९,३६५।-प्रतिवादीको श्रोत खुलेको अन्य सम्पत्ति समेतबाट भरी भराउ हुने ठहरी फैसला भएकोले सो रकम निजको श्रोत खुलेको अन्य सम्पत्ति एवं सोबाट नपुग भएमा जेथा जमानत दिएको सम्पत्ति समेतबाट कानून बमोजिम जफत गरी सर्वसञ्चित कोषमा दाखिल गर्न काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लगत दिनु.....३

विशेष अदालतको फैसला उल्टी भई माथि इन्साफ खण्डमा लेखिए बमोजिम निम्न लिखित प्रतिवादीहरुका नाममा रहेका निम्न बमोजिमको सम्पत्ति र सोबाट बढेबढाएको

सम्पत्ति समेत भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(२) र दफा ४७ अनुसार जफत हुने ठहर भएकोले कानून बमोजिम जफत, लिलाम तथा विक्री गरी सर्वसञ्चित कोषमा दाखिल गर्न काठमाण्डौं जिल्ला अदालतमा लगत दिनु..... ४

(क) प्रतिवादी सरस्वती पुरी (गुप्ता) का नाममा नेपाल बंगलादेश बैंक लि.को खाता नं. ००८८२१ एस.मा रहेको नगद मौज्जात रु.३६,७०३।५८,

(ख) प्रतिवादी सरस्वती पुरी (गुप्ता) का नामको (आरोपपत्रको तालिका नं. १२ को क्र.सं.६ मा उल्लेख भएको) बैंक अफ काठमाण्डौंको खाता नं.४६०९ मा रहेको रु.४,५८,०५५।,

(ग) प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताका नाउंको स्टाण्डर्ड चार्टर्ड बैंकको खाता नं. १८००९३७७७०१ मा रहेको नगद मौज्जात रु.२,०५,४१३।६८ मध्ये रु.९०,७८८।,

(घ) प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्ताका नाउंमा दर्ता रहेको (आरोपपत्रको तालिका नं. १२ को क्र.सं.४ र ५ मा उल्लेख भएको) बा. ३ च ७७३९ को ल्याण्डरोभर जीप-१ र बा.अ.व.९६०२ को निशान सन्ती कार-१ समेत मूल्य रु. २४,६३०१६। बराबरका गाडि थान-२ ।

प्रत्यर्थी प्रतिवादी जयप्रकाश प्रसाद गुप्तालाई प्रस्तुत फैसला बमोजिम लागेको कैद, जरिवाना र निजले बैंकबाट निकाली लुकाई छिपाई राखेको ठहर भएको रकम समेत निजको स्रोत खुलेको अन्य सम्पत्ति तथा सोबाट नपुगे जेथा जमानतबाट जफत, असुल उपर र भरी भराउ भई प्रस्तुत फैसला पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन भएपछि विशेष अदालतबाट रोक्का रहेको बांकी सम्पत्ति फुकुवा गरी पाऊं भनी प्रतिवादीको कानूनका म्यादभित्र दरखास्त परे नियमानुसार फुकुवा गर्न सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाउनु भनी विशेष अदालत काठमाण्डौंमा लेखी पठाउनु..... ५

माथि ठहर खण्डमा उल्लेख भए बमोजिम विशेष अदालतको फैसला उल्टी भई प्रतिवादीलाई सजाय हुने ठहरी फैसला भएको र विशेष अदालतमा फैसला गर्ने न्यायाधीशहरुले मिसिल संलग्न प्रमाणको मूल्यांकनमा गम्भीर लापरवाही र त्रुटि गरी जसरी भए पनि प्रतिवादीलाई सफाई दिने भावनाबाट ग्रसित भई प्रतिवादीले बयानमा जिकीर लिए भन्दा बढी तथा बयानमा जिकीर नै नलिएका शिर्षकहरुबाट पारिश्रमिक आयलाई मान्यता दिएको, बैदेशिक भ्रमणभत्ताको रकमलाई पनि दोहोरो हिसाव गरी आयलाई मान्यता प्रदान गरेको, बैदेशिक भ्रमणभत्ता बापत आय दिएको रकममध्येबाट बचत हुने ७० प्रतिशतको गणना गर्दा समेत

प्रतिवादीलाई लाभ पुग्ने गरी अंक कायम गरेको, जग्गा भाडाबाट आय प्राप्त भएको भनी प्रतिवादीले बयानमा जिकीर लिए भन्दा बढी आयलाई मान्यता दिएको समेतबाट न्याय सम्पादनको कार्यमा विचलित भएको प्रष्ट देखिएको हुंदा प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक कारवाहीको लागि यो फैसलाको प्रतिलिपि सहित न्याय परिषद् सचिवालयमा लेखी पठाउनु.....६

प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुभाई दिनु ७

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इतिसम्बत् २०६८ साल फागुन ९ गते रोज ३ शुभम्.....।
इजलास अधिकृत: रामप्रसाद भट्टराई